Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom

Kljuković, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:514140

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

University North Digital Repository

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 241_NOV_2022

Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom

Antonela Kljuković, 3704/336

Koprivnica, rujan 2022. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 241_NOV_2022

Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom

Studentica

Antonela Kljuković, 3704/336

Mentor

Izv. prof. dr. sc. Goran Vojković

Koprivnica, rujan 2022. godine

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Koprivnica
Trg dr. Žarka Dolinara 1, HR-48000 Koprivnica

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL: Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJ: preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo

PRISTUPNIK: Antonela Kljuković | MATIČNI BROJ: 3704/336

DATUM: 13. 9. 2022. | KOLEGIJ: Medijsko pravo

NASLOV RADA: Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU: Perception of the media and the environment of persons with disabilities

MENTOR: Goran Vojković | ZVANJE: izvanredni profesor

ČLANOVI POVJERENSTVA:
1. izv. prof. dr. sc. Iva Rosanda Žigo, predsjednik
2. doc. dr. sc. Irena Miličić Radej, članica
3. izv. prof. dr. sc. Goran Vojković, mentor
4. doc. dr. sc. Željko Krušelj, zamjenski član
5.

Zadatak završnog rada

REDNI BROJ: 241_NOV_2022

OPIS:
Hrvatski pravni okvir medija, uključujući i danas iznimno značajne elektronička medija, propisao je i obvezu promicanja ravnopravnosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. No, u praksi dolazi do propusta u odnosu prema osobama s invaliditetom, od terminoloških do drugih, tak i od strane iskusnih medija i novinara.
U radu treba usporediti pravni okvir zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju s dobrom i lošom praksom u Hrvatskoj, općom i medijskom, kako bi se u budućnosti dobra praksa razvijala, a loša ostavila povijesti.

ZADATAK URUČEN: 14.9.2022 | POTPIS MENTORA

Predgovor

Osoba sam koja uvijek ima puno različitih ideja što mi predstavlja i određenu barijeru kada dođe vrijeme za donošenje konačnih odluka. Slično se dogodilo i tijekom biranja teme za završni rad – više tema dolazilo je u obzir, međutim nijedna za koju sam smatrala da bih joj se „predala“. Za vrijeme studija komunikologije, medija i novinarstva, susreli smo se s različitim teorijama koje bi se trebale prenositi u praksu, ali smo se isto tako uvjerili da se one u praksi u pravilu zaobilaze. Na kolegiju Komunikacija i socijalna inkluzija prisustvovala sam i na gostujućim predavanjima osoba marginaliziranih skupina, a neke od njih i upoznala. Primjerice, razgovarala sam s urednikom *In portala* koji se uglavnom bavi temama marginaliziranih skupina te je osoba s invaliditetom, Damirom Fatušićem; zatim Željkom Pudićem, osnivačem *Radio92fm*; kao i mnogim drugima. Naposljetku sam za temu svoga završnog rada izabrala upravo osobe s invaliditetom, odnosno kako mediji prikazuju osobe s invaliditetom te korištenje pravilne terminologije.

Zahvalila bih najprije svim osobama koji su sudjelovali u istraživanju te odgovorili na anketu, također sam zahvalna što su pojedine osobe podijelile svoje priče, a ponajviše sam zahvalna Damiru Fatušiću i Željku Pudiću na pomoći i podršci koju su mi pružili, zatim mentoru, izv. prof. dr. sc. Goranu Vojkoviću, na uloženom vremenu, trudu i pomoći. Na kraju bih zahvalila i Sveučilištu Sjever i svim zaposlenicima koji su nam pomogli tijekom ove tri godine. Zahvaljujući studiju koji sam odabrala, pobijedila sam i sebe, svoju do tada izraženu introvertnost i strahove koje sam imala prije studiranja.

Sažetak

Pravni okvir pomaže u razvoju inkluzije te osvješćivanju društva o temi invaliditeta. U tome procesu pomažu i mediji, čiji će primjeri dobre prakse biti prikazani u radu, međutim imamo i puno primjera loše prakse. Zabrinjavajuća je činjenica da su dio loše prakse educirani novinari, koji već godinama rade u medijima te bi stoga trebali imati puno radnog iskustva. Kako se takvim' obrazovanim novinarima mogu uzastopno dogoditi iste pogreške, osobito prilikom upotrebe terminologije? Javne osobe, poput novinara, imaju veliki utjecaj na javnost i kreiranje javnog mnijenja te mišljenja okoline, stoga bi iz tog razloga trebali paziti kako izvještavaju ili intervjuiraju sugovornike. U ovom radu, želimo objasniti pitanja ophođenja medija prema osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Navest će se prakse ispravnog navođenja termina tijekom izvještavanja o osobama s invaliditetom, usporedno s primjerima loše prakse, uz pregled zakonskih okvira.

Ključne riječi: prava, osobe s invaliditetom, terminologija, mediji, djeca

Summary

The legal framework helps in the development of inclusion and the awareness of society about the topic of disability. The media also help in this process, whose examples of good practice will be presented in the paper, but we also have many examples of bad practice. It is a worrying fact that part of the bad practice are educated journalists, who have been working in the media for years and should therefore have a lot of work experience. How can such educated journalists repeatedly make the same mistakes, especially when using terminology? Public figures, such as journalists, have a great influence on the public and the creation of public opinion and the opinion of the environment, therefore, for this reason, they should be careful how they report or interview interlocutors. In this paper, we want to explain the media's treatment of people with disabilities and children with developmental disabilities. The practice of specifying terms correctly during reporting on persons with disabilities will be listed, compared to examples of bad practice, along with a review of legal frameworks.

Keywords: legal rights, persons with disabilities, terminology, media, children

Popis korištenih kratica

UN	Ujedinjeni narodi
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
ZPRZO	Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
UNICEF	*United Nations Children's Fund*
ČL	Članak
ST	Stavak
HRT	Hrvatska radiotelevizija
ODCK	Crveni Križ Darda
TV	Televizija
RTL	Radio televizija Luxembourg
MS	Multipla skleroza
NPR	Na primjer
EPSEN	*Education for Persons with Special Educational Needs Act*

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Prava osoba s invaliditetom 3
2.1. UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom 3
2.2. Zakon o suzbijanju diskriminacije 5
2.3. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom 5
2.3.1. Osobe s invaliditetom u RH – statistika zapošljavanja 6
2.4. Dostupnost medija osobama s invaliditetom – Zakon o elektroničkim medijima 8
3. Osobe s invaliditetom i mediji 10
3.1. Tko su osobe s invaliditetom? 11
3.2. Mediji i terminologija 12
3.2.1.Terminologija – dobra praksa 15
3.2.2. Terminologija – loša praksa 17
3.3. Djeca i mediji 22
3.3.1. Općenito 22
3.3.2. Smjernice za izvještavanje o djeci i mladima (s teškoćama u razvoju) 24
3.3.3. Preporuke za poboljšanje izvještavanja o mladima – Priručnik za novinare i urednike elektroničkih medija 26
4. Analiza anketnog upitnika 27
5. Osobne priče osoba s invaliditetom u RH 31
5.1. Iskustva rada u medijima 41
6. Zaključak 43
7. Literatura 46
8. Popis slika i tablica 49

1. Uvod

Kvaliteta življenja osoba s invaliditetom nije samo rezultat medicinske rehabilitacije, liječenja i skrbi, nego je to proces zadovoljenja potreba, te ostvarivanje interesa, vlastitih izbora i težnji i čovjekovih sposobnosti u društvu koje se mijenja (JSTOR, 2022.).

Kroz cijelu povijest i društveno uvjetovanu kulturu prisutna je bila diskriminacija prema osobama s invaliditetom, koje su nazivane različitim pogrdnim imenima (nakazama, čudacima), odnosno – drugačije osobe nisu bile prihvaćene. Vrijeme i kultura se mijenjaju, u 21. stoljeću smo, došlo je napokon do spoznavanja različitosti i prihvaćanja drugačijih, osobe s invaliditetom sada imaju mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u društvu te veća prava u području obrazovanja i rada, nego što su imale prije. Nažalost i danas još uvijek vidimo primjere loše prakse. Takva praksa ponajviše dolazi do izražaja kroz pogrešno korištenu terminologiju, ali naravno ima i još pozitivnih promjena razmišljanja i mijenjanja svjetonazora. Razvitak i rast tehnologije i medija pridonio je širenju obje spomenute prakse, i dobre i loše. Osim terminologije, problem je često i pristup temi invaliditeta.

Ovaj završni rad bavi se upravo osobama s invaliditetom. Prvi dio rada bavi se pravnim aspektom osoba s invaliditetom – na temelju smjernica Međunarodne zaštite prava osoba s invaliditetom i UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Također i Zakon o elektroničkim medijima. Ta će prava zatim slijediti Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, s naglaskom na članak o Zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom, a sukladno s time će biti prikazana statistika zaposlenosti osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, na temelju HZZ-ovih podataka od siječnja do ožujka 2022. godine. Drugi dio rada bavi se odnosom medija prema osobama s invaliditetom. U daljnjem tekstu biti će objašnjeno tko su zapravo osobe s invaliditetom te sukladno tome dolazi do naglaska ispravne upotrebe terminologije osoba s invaliditetom. U ovome dijelu bit će prikazani popis ispravnih termina za osobe s invaliditetom, nasuprot pogrešnih koji se nerijetko koriste, a potom slijede primjeri dobre i loše prakse u medijima. Kako je *In Portal* jedan od najboljih primjera dobre prakse, bit će analizirani medijski sadržaji objavljeni na ovom portalu te će također biti spomenuti i prikazani primjeri dobre prakse kroz *Radio92fm,* dok će za primjere loše prakse biti spomenuti i objašnjeni dijelovi emisije Dobro jutro Hrvatska te iz Jutarnjeg lista. To naravno ne znači da primjerice Jutarnji list ima stalne pogreške, ovdje će samo biti prikazan primjer pogreške te analiza teksta. Nakon komparativne analize, objasnit će se prikaz djece u medijima te će na temelju Priručnika za

novinare i urednike elektroničkih medija biti prikazane smjernice za izvještavanje o djeci s teškoćama te zapravo o djeci i mladima općenito, a uz to su prikazane i smjernice za izvještavanje o samoubojstvu mladih, a zatim i smjernice, odnosno, preporuke također prema Priručniku, za poboljšanje izvještavanja o mladima. U istraživačkom dijelu ovoga završnog rada analizirat će se i rezultati provedenog anketnog istraživanja kako bi se provjerilo mišljenje osoba s invaliditetom o medijskom izvještavanju. U radu se također donose i osobne priče osoba s invaliditetom, od kojih neke rade u medijima.

Svrha i cilj ovoga rada je prvenstveno istaknuti koliko je važna uključenost svih ljudi u svakodnevne aktivnosti, u zaposlenost te smanjivanje diskriminacije. U ovome radu to je prikazano kroz medijski, novinarski aspekt, ponajviše kroz upotrebe ispravne i pogrešne terminologije i medije koji to prenose, ali također i pravni aspekt. Istraživačke hipoteze koje su nastojane dokazati su te da iako smo u 21.stoljeću i dalje u nekim slučajevima prevladava diskriminacija po pitanju različitosti. Također je hipoteza da u medijima ima primjera loše prakse, ali također i dobre, ali da do izražaja više dođe loša praksa, odnosno ljudi više primijete i znaju za takvu praksu u odnosnu na dobru. Većina ljudi smatra da se mediji ne služe dobrom terminologijom. *In portal* jedan je od najpoznatijih primjera dobre prakse - vezane uz osobe s invaliditetom - u medijima. Osobe s invaliditetom se teže zapošljavaju, hipoteza da većina ljudi s invaliditetom zna svoja prava vezana uz medije.

2. Prava osoba s invaliditetom

Povijest pokazuje da su osobe s invaliditetom bile diskriminirane pa su tako i postale marginalizirane skupine. Nazivane su pogrdnim imenima, a temeljna definirana prava ili standardni za osobe s invaliditetom nisu postojali sve do 2006. godine kada se situacija promijenila, barem što se tiče pravnog aspekta. Sve do tada, osobe s invaliditetom bile su „izdvojene“ od okoline te u jednu ruku i zaboravljene, odnosno nevidljive. Primjerice, u Opću deklaraciju o ljudskim pravima (1948) osobe s invaliditetom nisu uopće bile uključene. Sada je situacija drugačija. Osobe s invaliditetom imaju više prava nego su imali te se lakše mogu zaposliti. Zbog toga je dobro istaknuti UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, uz to i Zakon o suzbijanju diskriminacije te Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Ono što je još važno naglasiti jest Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine. Ovaj dokument je najvažniji nacionalni dokument za osobe s invaliditetom, a strategijom se provodi Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Radio 92 FM, 2022.).

Što se tiče dostupnosti medija osobama s invaliditetom, ta se prava mogu pronaći u Zakonu o elektroničkim medijima (čl. 18. i 20.), a također tu je i mogućnost korištenja sredstava Fonda za pluralizam vezano za programe koji govore o osobama s invaliditetom (čl. 71. Zakona).

2.1. UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom najvažniji je akt međunarodnoga humanitarnog prava i zaštite osoba s invaliditetom. Konvencija je usvojena u New Yorku 13. prosinca 2006. godine, a Hrvatska ju je kao treća zemlja na svijetu, ratificirala 2007. godine (Zakon o potvrđivanju konvencije o pravima osoba s invaliditetom i fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, 2022.).

Sam proces stvaranja Konvencije nije označavao stvaranje i formiranje novih normi na području ljudskih prava, ali je na jednom mjestu prilagodio obveze država s obzirom na postojeća prava za koja je uočeno da se učestalo krše ili uskraćuju osobama s invaliditetom (Makovica, L. 2020.).

Po pravnoj snazi je iznad zakona. Cilj i svrha odluke i konvencije jest osigurati osobama s invaliditetom potpuno uživanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda (Zaštita prava i sloboda osoba s invaliditetom na međunarodnoj razini, 2018.).

U tu se svrhu Konvencija temelji na nizu načela:

- poštovanju dostojanstva, autonomije i neovisnosti osoba;
- nediskriminaciji;
- sudjelovanju i uključivanju u društvo;
- poštovanju razlika i prihvaćanju osoba;
- jednakim mogućnostima;
- pristupačnosti, posebno pristupu prijevozu, informacijama i komunikaciji, javnim ustanovama i uslugama, u gradskim i ruralnim područjima;
- jednakosti muškaraca i žena;
- poštovanju identiteta djece s invaliditetom i njihovih razvojnih sposobnosti (Europa.eu, 2022.).

Države koje su potpisale Konvenciju, moraju ispoštovati sve mjere kako bi osigurale poštivanje spomenutih načela. Te iste države potpisnice su se time obvezale i na podupiranje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava osoba s invaliditetom. Konvencijom je utvrđen niz prava i sloboda koje imaju osobe s invaliditetom. Tome pripadaju:

- pravo na život;
- zaštita u rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima;
- priznanje kao osoba pred zakonom i osoba s pravnom sposobnošću, posebno u pogledu posjedovanja imovine i slobode upravljanja vlastitim financijama te da su pritom zaštićene od iskorištavanja;
- pristup pravosuđu zahvaljujući postupnim prilagodbama;
- sloboda i sigurnost;
- sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja;
- sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja;
- zaštita fizičkog i mentalnog integriteta;
- sloboda kretanja, pravo na odabir mjesta stanovanja i državljanstva;
- neovisno življenje i uključenost u zajednicu;
- osobna pokretljivost, posebno pomoću pomagala za kretanje i tehnologija;
- sloboda izražavanja i pristup informacijama;
- poštovanje privatnosti;
- poštovanje doma i obitelji;

- pravo na obrazovanje;
- pristup zdravstvenim uslugama;
- osposobljavanje i rehabilitacija stjecanjem pune fizičke, mentalne, društvene i poslovne sposobnosti;
- pravo na rad bez diskriminacije te u pravednim i povoljnim uvjetima;
- pravo na primjeren životni standard i socijalnu zaštitu;
- sudjelovanje u političkom i javnom životu, uključujući i pravo da glasuju i budu izabrani;
- sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu (Europa.eu, 2022.).

2.2. Zakon o suzbijanju diskriminacije

Sveobuhvatno, najkraće rečeno, Zakon o suzbijanju diskriminacije odnosi se na diskriminaciju osoba na osnovi invaliditeta. Zalaže se protiv stavljanja osoba s invaliditetom u nepovoljni položaj, također i osoba povezanih s njima. Odnosi se i na izravnu i na neizravnu diskriminaciju. Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za osnivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla…zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa…(Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine 85/08, 112/12, čl.1.)

2.3. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom

Kao i ostali spomenuti zakoni, i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (dalje: ZPRZOI), odnosi se na zaštitu osoba s invaliditetom. Također je i jedan od Zakona koji čine veliku razliku u odnosu na prakse i odnose prema osobama s invaliditetom u prošlosti. Kao što mu i naziv govori, ZPRZOI odnosi se na rehabilitaciju, zapošljavanje i rad te pomoću određenih prava i normi uređuje zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom. Prema čl. 7. ZPRZOI-a:

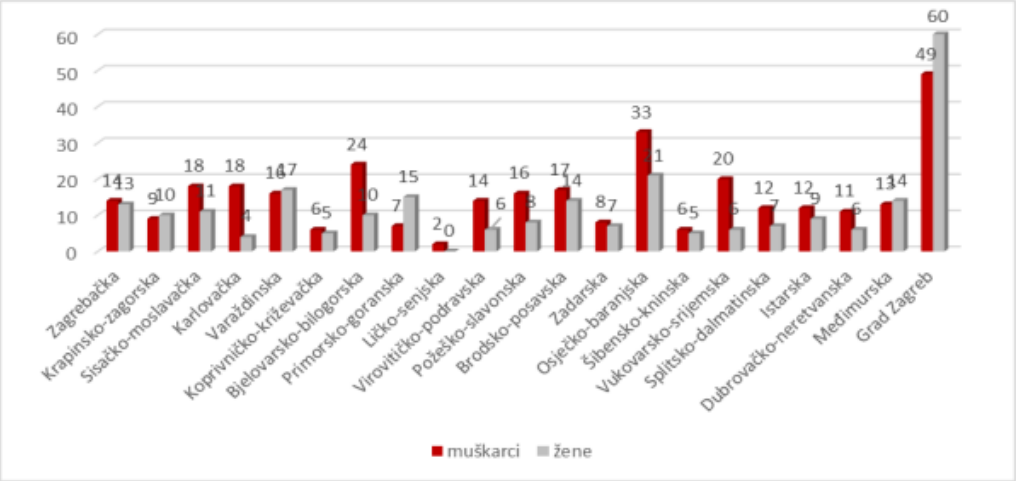
(1) „Osobe s invaliditetom mogu se zaposliti na otvorenom tržištu rada ili pod posebnim uvjetima, uz obvezu osiguranja razumne prilagodbe od strane poslodavca prilikom provedbe

testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka te obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada.“(Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba, 157/13, 152/14, 39/18, 32/20) Zanimljiva je činjenica iz članka 8. da su poslodavci koji zapošljavaju minimalno 20 radnika dužni zaposliti i određeni broj osoba s invaliditetom, naravno uz prikladno radno mjesto i odluku poslodavaca. Sve ovisi o ukupnom broju radnika i djelatnosti koju ti radnici obavljaju. Postoje četiri odrednice prema članku 7. kojima se osobe s invaliditetom na otvorenom tržištu rada mogu zaposliti, a to su:

- „Bez korištenja financijske potpore ili stručne podrške jer je u cijelosti osposobljena za rad na određenom radnom mjestu u odnosu na njen invaliditet i utvrđenu preostalu radnu sposobnosti (zapošljavanje bez potpore ili podrške)“
- „Uz korištenje određene financijske potpore, radi prevladavanja teškoća vezanih uz njezin invaliditet, što je utvrđeno nalazom i mišljenjem centra za profesionalnu rehabilitaciju (zapošljavanje uz potporu)“
- „Uz korištenje određene stručne podrške, radi prevladavanja teškoća vezanih uz njezin invaliditet, što je utvrđeno nalazom i mišljenjem centra za profesionalnu rehabilitaciju (zapošljavanje uz podršku)“
- „Uz korištenje određene financijske potpore i stručne podrške, radi prevladavanja teškoća vezanih uz njezin invaliditet, što je utvrđeno nalazom i mišljenjem centra za profesionalnu rehabilitaciju (zapošljavanje uz potporu i podršku)“(Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba, 157/13, 152/14, 39/18, 32/20).

2.3.1. Osobe s invaliditetom u RH – statistika zapošljavanja

Rezultati zapošljavanja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj koji će biti prikazani, prikupljeni su od 1. siječnja do 31. ožujka 2022. godine, a donosi ih Hrvatski zavod za zapošljavanje. U spomenutome razdoblju, bilo je zaposleno ukupno 30.430 osoba, od kojih su 573 osobe s invaliditetom. Iako se čini malo u usporedbi s ukupnim brojem, situacija je ipak bolja u odnosu na od prošlu godinu, odnosno ove godine je zaposleno 20,1% više osoba s invaliditetom nego što je to bilo prošle godine. Prema udjelu zaposlenih osoba s invaliditetom, više je muškaraca (2,4%) nego žena (1,5%). Od 573 zaposlenih osoba s invaliditetom, njih 550 zaposleno je na temelju zasnivanja radnih odnosa, a ostalih 23 na temelju drugih poslovnih aktivnosti.

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (109 osoba s invaliditetom ili 19% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). Slijedi Osječko-baranjska županija s 54 zaposlene osobe s invaliditetom (9,4%) te Bjelovarsko-bilogorska županija s 34 zaposlene osobe s invaliditetom (5,9%).

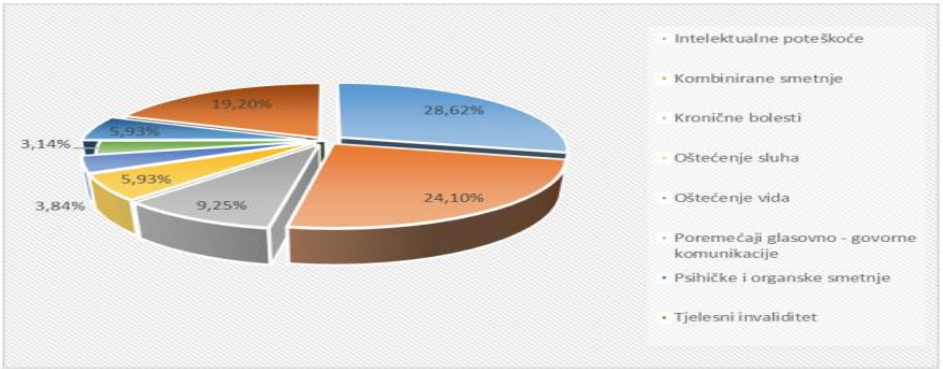
Slika 2.3.1.1. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama

Izvor: https://www.hzz.hr/statistika/statistika-zaposljavanja-osobe-s-invaliditetom.php

Što se tiče dobnih granica, najviše je zaposleno osoba u kasnijim dvadesetima (25-29 godina), a najmanje osoba preko 30 godina (35-39).

- **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol**

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom, kao i svih prethodnih godina čine osobe s intelektualnim teškoćama (164 ili 28,62%), a slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (138 ili 24,1%) i s tjelesnim invaliditetom (110 ili 19,2%).

Slika 2.3.1.2. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

Izvor: https://www.hzz.hr/statistika/statistika-zaposljavanja-osobe-s-invaliditetom.php

Međutim, iako je situacija bolja nego što je bila prošle godine, svejedno je premalo zaposlenih osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj, što se može vidjeti i u dijelu nezaposlenosti osoba s invaliditetom. Na kraju izračunatog perioda, ukupan broj nezaposlenih iznosio je 125.604, od čega je 6.349 osoba s invaliditetom. Postotak nezaposlenosti osoba s invaliditetom smanjio se za 1,7%. Može se zaključiti temeljem ukupnog broja nezaposlenih da bi se trebala promijeniti cjelokupna situacija zaposlenosti.

2.4. Dostupnost medija osobama s invaliditetom – Zakon o elektroničkim medijima

Prema Zakonu o elektroničkim medijima (dalje: ZEM), određene norme pomažu osobama s invaliditetom oko dostupnosti medija, ali i korištenja Fonda za pluralizam vezano za programe namijenjene osobama s invaliditetom. Prema članku 18., stavka 1. ZEM-a, nakladnici televizije i pružatelji medijskih usluga, dužni su stalno i postupno korištenjem proporcionalnih mjera svoje usluge učiniti pristupačnijima djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Kako bi se osiguralo da se stavke i norma poštuju, spomenuti pružatelji medijskih ustanova dužni su jednom godišnje (najkasnije do 1. rujna) izvijestiti Vijeće o poduzetim mjerama spomenutog stavka. Za sve takve postupke, a i pritužbe, brine se Agencija za elektroničke medije.

U vezi s dostupnošću medija osobama s invaliditetom, važan je i članak 20. Prvi stavak nalaže da radi trenutne zaštite pravnog poretka te zaštite života, sigurnosti, zdravlja stanovništva… za trajanje velikih nepogoda ili nesreća, katastrofa ili epidemije zaraznih bolesni prema posebnom zakonu ministar naredbom može pružateljima medijskih usluga narediti obveznu objavu proglasa i službenih priopćenja nadležnih državnih tijela bez naknade. Sukladno prvom stavku, drugi se nadovezuje time da su Pružatelji medijskih usluga dužni iz stavka 1. ovog članka objaviti usluge na način da budu pristupačne i djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Kršenjem bilo koje stavke, u 98. članku ZEM-a, određene su prekršajne odredbe. Ukratko, svakome tko prekrši stavke iz članka 20. ili bilo kojeg drugog, osoba će se kazniti novčanim iznosom u iznosu od 100.000,00 do 1,000.000,00 kuna.

Što se tiče korištenja sredstava Fonda za pluralizam, kojim naravno upravlja Agencija, vezano za programe koji govore o osobama s invaliditetom, stavke su određene u članku 71. ZEM-a:

(1) Sredstvima Fonda poticat će se proizvodnja i objavljivanje audiovizualnih i radijskih projekata, programa i sadržaja:

- „Nakladnika televizije/radija na lokalnoj i regionalnoj razini“

- „Neprofitnih nakladnika televizije/radija“
- „Neprofitnih pružatelja medijskih usluga“
- „Pružatelja elektroničkih publikacija, osim elektroničke verzije novina i časopisa, elektroničkih publikacija nakladnika televizije/radija te elektroničkih publikacija pružatelja medijskih usluga koji imaju dopuštenje za objavljivanje djelatnosti iz članka 26. i 29. ovoga Zakona“

Sukladno ovim odrednicama, u stavku 2., sredstva iz stavka 1., dodjeljuju se projektima, programima i sadržajima koji su od javnog interesa i usmjereni na mnogo odrednica, među kojima je i „Podizanje svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom“, kao i „promicanje i poštovanje njihovih prava i dostojanstva, uključujući borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom.“(Zakon o elektroničkim medijima, NN 111/21).

3. Osobe s invaliditetom i mediji

Mediji su uvijek imali veliki utjecaj, a u današnje vrijeme, može se reći da mediji imaju najveći utjecaj na javno mnijenje te mogu namjerno ili nenamjerno nametnuti ljudima određena mišljenja koja mogu biti pogrešno prenesena. „Svijest društva mijenja se i razvija pa se to odražava i u načinu oslovljavanja osoba s invaliditetom, ali su u medijskom prostoru i dalje su prisutni termini kojima se te osobe dodatno stigmatizira i diskriminira“(Globalna analitika , 2022.).

Jedno od takvih pogrešnih prenašanja jest upotreba terminologije za osobe s invaliditetom – što će biti kasnije objašnjeno u ovom završnom radu i izneseni primjeri dobre i loše prakse. Spominjući dobru praksu, vidljivo je da se mediji mogu iskoristiti i u tu svrhu, da se promovira i prenosi dobra praksa, odnosno da mediji mogu i „obrazovati“, odnosno informirati ljude o točnoj terminologiji, što naravno i rade, ponajviše mediji koji su specijalizirani upravo za takve teme. Osim terminologije, problem je često i pristup temi invaliditeta, kako i uživo, tako i preko medija te bi se uz pomoć medija, pošto imaju najveći utjecaj na javnost, trebalo osvrnuti upravo na takve pojedinosti. Kako će okolnosti biti prenesene i prikazane, tako će većinom biti kreirano i mišljenje publike. Zbog pogrešno prikazanih okolnosti, čak i pogrdnih naziva, stvaraju se predrasude i diskriminacija. Uz diskriminaciju najčešće dolazi i stereotipizacija. To se naravno ne odnosi na sve medije (primjerice, *In portal* se bavi temama osoba s invaliditetom te je jedan od najboljih primjera dobre prakse), međutim činjenica je da većina medija najviše usmjerena prema profitu. Može se sa sigurnošću reći da su mediji ključan faktor u smanjenju diskriminacije prema osobama s invaliditetom, odnosno da bi to trebali biti. U medijima osobe s invaliditetom treba prikazati kao jednake. Etikete ne govore ništa o ljudima, one samo pojačavaju stereotip da je osoba s invaliditetom „bolesna” i zavisna od ljekara “(Globalna analitika , 2022.).

Upravo će *In portal* biti objašnjen kao primjer dobre prakse medija, kao i *Radio92fm* koji je pokrenulo Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije.

Što se tiče primjera loše prakse, nekoliko ih se može primijetiti u HRT-ovoj emisiji, Dobro jutro Hrvatska, u kojoj je novinar, Mirko Fodor, upotrijebio pogrešnu terminologiju obraćajući se osobama s invaliditetom. Također, prethodno spomenuti primjer Jutarnjeg lista.

3.1. Tko su osobe s invaliditetom?

Kako bi se uopće moglo razmotriti terminologiju te primjere dobre i loše prakse, najprije je potrebno objasniti tko su osobe s invaliditetom. Postoji više definicija, pa tako primjerice čl. 3, stavak 1. ZPRZO-a navodi: „Osoba s invaliditetom je osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.“(Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba, 157/13, 152/14, 39/18, 32/20)- Istu definiciju daje i UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Često se pojam osoba s invaliditetom koristi samo u odnosu na osobe s fizičkim i senzoričkim oštećenjima. Konvencija jasno navodi da se osobama s invaliditetom smatraju i osobe s intelektualnim oštećenjima i osobe s mentalnim ili psiho-socijalnim oštećenjem (osobe s duševnim smetnjama, psihičkim bolestima ili problemima mentalnog zdravlja). Prije donošenja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom za osobe s intelektualnim teškoćama uobičajen je bio termin osobe s mentalnom retardacijom koji se i danas koristi u znanstvenoj i stručnoj literaturi (POSI, 2022.).

Činjenica je da se riječ „retardiran“ danas koristi u pogrdnom smislu, taj termin se koristi u svakodnevnom životu bez ikakve potrebe, može se primijetiti od toga da taj termin koriste djeca za vrijeđanje drugih, koji niti ne znaju što ta riječ uopće znači, pa čak i odrasli. Čak se govori i za neku situaciju kako je „retardirana“, u različitim aspektima života. Američki Senat odlučio je 2010. godine donijeti zakon kojim se nalaže da se u svim federalnim zakonima termin mentalna retardacija i njegove izvedenice zamijeni terminom intelektualnih teškoća/oštećenja (POSI, 2022.). Zakonski okvir tako važne države često je važan i drugim državama te služi kao primjer.

Uz sve definicije, konvencije i članke zakona koji ukazuju na njihova prava, „osobe s invaliditetom su ipak raznolika skupina ljudi koja dijeli iskustvo života uz određena, ponekad značajna ograničenja u svakodnevnom funkcioniranju.“

3.2. Mediji i terminologija

Terminologija je jedan od najvažnijih aspekata komuniciranja, ponajviše što se tiče medija i njihovoj širokog dosega u javnosti te kreiranja javnog mnijenja. Prema terminologiji može se očitati nečiji stav o određenoj temi. Kada je riječ o osobama s invaliditetom, posebice bi se trebala znati koristiti ispravna terminologija, kako i u svakidašnjem životu, tako još više i u medijskom izvještavanju. Kako je prethodno objašnjeno u radu, Zakonom su donesene određene odrednice i smjernice koje bi mediji, odnosno novinari, trebali slijediti i paziti kako izvještavaju. Postoje primjeri dobre prakse (upotrebe ispravne terminologije, poštivanja Zakona i tako dalje), a također postoje i primjeri loše prakse u medijima. Oboje će kasnije biti prikazani i objašnjeni kroz rad.

S vremenom se terminologija puno promijenila, odnosno, moglo bi se reći da je društvo napredovalo. Termini koji su se prije koristili za osobe s invaliditetom, sada se shvaćaju pogrdnima i dijelom diskriminacije i neki su zakonski i zabranjeni. O pravima osoba s invaliditetom brine se Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom koja je od 2008. godine neovisno javno tijelo, a svrha joj je praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih dokumenata i nacionalnog zakonodavstva.(Pravobranitelj osoba s invaliditetom, 2022.)

Ono na što bi svatko trebao pripaziti i što bi trebali prepoznati su pogrešne upotrebe riječi „hendikep“ ili „hendikepiran.“ U svakodnevnom životu mnogo ljudi, a kasnije u primjeru će se vidjeti i da neki novinari, koriste izraz hendikep ili da osobe s invaliditetom nazivaju hendikepiranima. Razlika je velika. Izraz hendikep, odnosi se na prepreku koju ljudima nameće neko ograničenje u okolini. Tako primjerice, starije zgrade koje nemaju rampe za pristup invalidskim kolicima, predstavljaju hendikep za osobe koje koriste invalidska kolica. Međutim, osoba nije sama hendikepirana, nego je hendikepirajući element u okolini, a ne u njoj. A invaliditet je stanje povezano s određenom osobom. Invaliditet je prisutan kada su aktivnosti koje obično obavljaju ljudi (kao što su hodanje, razgovor, čitanje ili učenje) na neki način ograničene. Dakle, netko s urođenom sljepoćom ima invaliditet, kao i netko tko mora koristiti invalidska kolica u svrhu kretanja. Diskriminirajuće je, pogrdno i neispravno reći da je osoba s invaliditetom hendikepirana (American Psychological Association, 2022.). Kako bi se što više suzbila diskriminacija, donesena je pravna odluka protiv diskriminacije, odnosno da se „ostvari biće neizravne diskriminacije osnovom invaliditeta iz čl. 2. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Osobe s invaliditetom i prikaz u medijima, 2015)."

Iako postoje različite preferencije u vezi s terminologijom invaliditeta, postoje neki izrazi koji se nikada ne bi trebali koristiti jer ne izražavaju poštovanje prema osobama s invaliditetom. Sljedeći primjeri, odnosno popis, odnosi se na termine koji su se prije koristili i koji su zamijenjeni alternativama, odnosno terminima koji su danas ispravni za korištenje, uz objašnjenje zašto je tako.

1. Invalidi – riječi poput „slijepi“, „gluhi“ ili '“invalidi“ ne odražavaju individualnost, jednakost ili dostojanstvo osoba s invaliditetom – ispravno je koristiti termin **„osobe s invaliditetom“**
2. Vezan za invalidska kolica - invalidska kolica nude mobilnost, slobodu i neovisnost. Korištenje negativnog jezika održava štetne negativne stereotipe – ispravni termin je **osoba koja koristi invalidska kolica/korisnik invalidskih kolica**
3. Bogalj/spastičan – ovi pojmovi su stigmatizirajući – ispravni termin je **osoba s invaliditetom**
4. Hendikepiran – stigmatizirajući pojam – ispravni termin je **osoba s invaliditetom**
5. Mentalni hendikep – stigmatizirajući pojam – ispravni termin je **intelektualni nedostatak**
6. Normalan/normalno razvijanje - korištenje ovog izraza za označavanje osoba bez invaliditeta implicira da je biti invalid abnormalan – ispravan termin je **osoba bez invaliditeta**
7. Visoko funkcionalan/slabo funkcionalan - ovi pojmovi se često koriste u vezi s autizmom. Pojednostavljenje autizma u dvije kategorije može ovjekovječiti negativne i neistinite stereotipe. – **ispravno je to da svaka od autističnih osoba ima svoje snage i slabosti. Nekima može trebati više podrške u nekim područjima njihova razvoja od drugih**
8. Poremećaj autističnog spektra - poremećaj autističnog spektra je uvredljiv za mnoge u zajednici autizma jer implicira da nešto nije u redu s autističnim osobama – ispravni termin je **autizam**
9. Jedinica za poremećaje iz spektra autizma (ASD) (kao što se koristi u obrazovnim ustanovama) - 'jedinica' je medicinski izraz koji se ne bi trebao primjenjivati na učionicu – ispravni termin je **razred autizma**
10. Shizo/lud – stigmatizacijski termini – ispravno je **osoba s mentalnim teškoćama**
11. Pati od (npr. astme) – negativan izraz – ispravno je reći da **ima astmu**

12. Epileptičar - ovo identificira nekoga u smislu njegove medicinske dijagnoze – ispravno je reći da **ima epilepsiju**
13. Žrtva - ovo je stigmatizirajući izraz koji pojedinca stavlja u pasivnu ulogu kao objekt sažaljenja – ispravno je **osoba s invaliditetom**
14. Poseban/na - ovo je eufemistički izraz – ispravno je **osoba s invaliditetom**
15. Posebno u kontekstu obrazovanja (npr. specijalna škola, specijalni razred) - Ovo je eufemistički izraz i može biti pokroviteljski i više nije preferirani jezik. Međutim, koristi se u zakonodavstvu, npr. Zakon o EPSEN-u i bit' će ispitan u sklopu revizije tog Zakona – ispravno; **Trenutačno ne postoji konsenzus o alternativi za riječ 'poseban'. Neki ljudi koriste riječ "dodatne", npr. dodatne potrebe, ali iz perspektive inkluzivnog obrazovanja sva djeca imaju individualizirane potrebe i ničije potrebe nisu "dodatne"**
16. Oštećen sluh - gluhe osobe su ponosne na svoj identitet kao kulturne i jezične skupine i ne vide ga kao oštećenje – ispravno; **gluh/nagluh**
17. Pomagač - neke osobe s invaliditetom unajmljuju osobnog asistenta da im pomogne da žive samostalno. Korištenje izraza kao što je „pomagač“ stavlja osobu s invaliditetom u pasivnu ulogu i obezvrjeđuje rad osobnih asistenata – ispravno; **osobni asistent/pomoćnik** (National Disability Authority , 2022.)

Također postoje i određeni modeli koji se odnose na temu osoba s invaliditetom, a neki se odnose na diskriminaciju; model milosrđa, medicinski model, društveni model, model ljudska prava.

Model milosrđa odnosi se na sažalijevanje osoba s invaliditetom (kasnije u radu, sugovornik, Željko Pudić, također navodi primjere neugodnosti tijekom modela milosrđa), zatim bi se moglo istaknuti i „velikodušnost“ ostalih prema osobama s invaliditetom, objektiviziranje i slično.

Medicinski model se naravno odnosi na zdravstvene ili medicinske probleme, tu se ističe liječenje, rehabilitacije itd.

U društvenom modelu riječ je o preprekama u okolini, odnosno da se uklone prepreke pri slobodi u odlučivanju, neovisnosti i slično.

Te model ljudskih prava koji se odnosi na to da osobe s invaliditetom njihov invaliditet u ničemu ne ograničuje, univerzalna prava (Udruga OSI - Udruga osoba s invaliditetom, 2022.).

3.2.1.Terminologija – dobra praksa

Kao primjer najbolje dobre prakse ponajviše se može istaknuti *In Portal* te zatim i *Radio92fm*. Ovdje kao primjer dobre prakse pomaže i činjenica da su oba spomenuta medija pokrenuta u svrhu prikazivanja osoba s invaliditetom te također i svih marginaliziranih skupina. Što znači da ne postoje diskriminirajući tekstovi, upravo suprotno te se također posebice obraća pozornost na upotrebu ispravne terminologije.

Slika 3.2.1.1. In portal, primjer dobre prakse 1

Izvor: https://www.in-portal.hr/pretraga/20115/komentar-zasto-stripovski-likovi-cesto-imaju-invaliditet

Tekst je napisao urednik In portala, Damir Fatušić, 21.2.2020., a govori o diskriminaciji prema osobama s invaliditetom prikazano kroz stripovske „likove“. Ističe primjere likova iz stripova koji su osobe s invaliditetom, međutim da se kroz tu prizmu također osobe s invaliditetom i diskriminira. Primjer se može vidjeti u uvodu teksta prikazanog na slici.

„Međutim, iako je ovdje invaliditet samo alat kojim se postiže nekakav 'viši', korporativni cilj, ne smatram to nužno lošim. Dapače. Jer, iako autorima to možda nije prvotna namjera, šalju i drugačije poruke - invaliditet nas čini ljudima, a i ljudi s invaliditetom mogu biti superljudi. I superjunaci i supernegativci. Na kraju, sami donesite zaključke. Svoje zaključke, jer to bi trebao biti najljepši dio konzumiranja svake umjetnosti, pa tako i stripova. Što se mene tiče, ja cijeli život uživam u inkluzivnoj i meni vrlo inspirativnoj geekovskoj kulturi. Junacima i superjunacima, zločincima i superzločincima, borbom dobra i zla i svim onim sivim nijansama između, okružen sam otkad sam bio klinac. I nikad, baš nikad mi nisu bili dovoljni svjetovi i

likovi koje su stvarali drugi, nego sam stalno morao stvarati i svoje priče. A to je možda najbolje od svega.“ (In portal, 2022.)

Tekst je napisan u potpunosti ispravnom terminologijom, može se uočiti odgovornost koju izrečeno donosi, a upravo suprotnost će se vidjeti u primjerima loše prakse Jutarnjeg lista u nastavku.

Isto tako primjer upotrebe dobre terminologije te ukazivanje na određene probleme diskriminacije može se vidjeti i u sljedećem primjeru s In portala:

Slika 3.2.1.2. In Portal, primjer dobre prakse 2

Izvor: https://www.in-portal.hr/pretraga/19456/komentar-inspiracijska-pornografija-kao-moderni-cirkus-nakaza

U tekstu je također vidljivo kako se autor (Damir Fatušić), 21.2.2020., trudi ukazati na svakodnevne probleme s kojima se osobe s invaliditetom moraju susresti, ponajviše se može očitati spomenuta diskriminacija. Ponovno je tekst napisan ispravnom terminologijom, bez predrasuda i diskriminacije, naprosto je to pravi primjer dobre prakse. Pozitivno je i to što ovakvi tekstovi In Portala ukazuju na činjenice koje bi se trebale promijeniti.

Drugi, odnosno naredni primjer, Radio92fm, lokalni je radio Brodsko posavske županije, kao takav zemaljski se može slušati u toj županiji, dok se preko *streama* može slušati bilo gdje u svijetu. Kasnije u radu više o Radio92fm rekao je Željko Pudić, koji je dio osoblja.

„Radio 92FM za svoje osnovne programske ciljeve postavio je:

- ostvarivanje prava na javno informiranje i na obaviještenost svih stanovnika grada Slavonskog Broda, kao i pripadnika hrvatskih nacionalnih manjina,
- ostvarivanje ljudskih prava i političkih prava građana te unaprjeđivanje pravne i socijalne države te civilnog društva,

- podizanje svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom i djecom s poteškoćama u razvoju te promicanje i poštovanje njihovih prava i dostojanstva, uključujući borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom, promicanje nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj,
- poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova,
- poticanje kvalitetnih programa za djecu i mlade,
- poticanje kulturne raznolikosti i njegovanje baštine,
- razvoj odgoja i obrazovanja,
- razvoj znanosti i umjetnosti,
- poticanje stvaralaštva na narječjima hrvatskoga jezika,
- poticanje posebnih kulturnih projekata i manifestacija,
- povijesno vjerodostojno prikazivanje Domovinskoga rata,
- razvoj i poticanje programa medijske pismenosti,
- zaštitu okoliša, prirode i ljudskog zdravlja
- promociju zdravlja i poticanje zdravstvene kulture
- promicanje načela i vrijednosti te svih informacija vezanih uz EU“ (Radio92fm, 2022.)

Radio92fm slijedi sve ove odrednice u svakoj emisiji i svakom sadržaju koji donosi/prenosi. Teme se odnose na osobe s invaliditetom i marginalizirane skupine.

3.2.2. Terminologija – loša praksa

Kao što ima primjera dobre prakse, ima i loše. U prethodnim poglavljima je navedeno da će se kao primjer loše prakse prikazati primjer iz Dobro jutro Hrvatska te Jutarnjeg lista. Oboje ne znači da uvijek rade iste pogreške, ali činjenica je da su napravili već nekoliko, primjerice u Dobro jutro Hrvatska, Mirko Fodor je imao već nekoliko pogrešnih izjava tijekom intervjuiranja ili razgovora s osobama s invaliditetom, a u nastavku će biti prikazan prilog iz 24 sata o dijelu Dobro jutro Hrvatska gdje je Fodor nedavno upotrijebio riječ „hendikep“ tijekom razgovora s osobom s invaliditetom. Što se tiče Jutarnjeg lista, pronađeno je mnogo primjera, ponajviše oko 2016. godine gdje su se takvi primjeri nizali te će na temelju toga od Jutarnjeg lista biti prikazana dva primjera loše prakse. Za dva od tih primjera djelovala je i Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Iako su sljedeći pojmovi pogrešni, u cilju pronalaženja što boljih primjera loše prakse, odnosno pogrešne upotrebe terminologije, u tražilicu stranice Jutarnjeg lista, bili su upisane riječi „invalid“ i „hendikep.“

1. Dobro jutro Hrvatska i Mirko Fodor

Slika 3.2.2.1. Dobro jutro Hrvatska, loša praksa

Izvor: https://www.24sata.hr/show/neugodna-tisina-u-dobro-jutro-hrvatska-nakon-fodorovog-pitanja-koji-je-to-hendikep-850617

Kao što se već iz naslova može uvidjeti, pogrešna je upotreba terminologije, odnosno, prema prethodno objašnjenim pojmovima, moglo bi se iz primjera reći kako je ovdje u pitanju ne samo pogrešni termin, već i općenito ne znanje razlikovanja značenja pojmova, odnosno termina. Mogla bi se istaknuti i činjenica, odnosno, napomenuti, da je Mirko Fodor jedan od najstarijih zaposlenika HRT-a, odnosno da je jedan od najduže prisutnih ličnosti u medijima te bi sveobuhvatno gledajući, ponajviše iz godina iskustva, trebao znati koristiti ispravnu terminologiju.

Ispitanici koji su rješavali anketu, na odgovor znaju li neke primjere loše prakse, odgovorili su da su puno toga zamijetili u emisiji Dobro jutro Hrvatska, ponajviše kada je u pitanju Mirko Fodor. Sljedeći primjer može se naći na 24 sata, u izvještaju je prikazan događaj iz Dobro jutro Hrvatska, 26.7.2022.

Pogledajte inspirativnu životnu priču mladog paraatletičara Antonija Kosmata, koji je nedavno osvojio tri zlatne medalje na Međunarodnom paraatletskom prvenstvu "Czech Open 2022".

Još u majčinom trbuhu doživio je moždani udar, a požrtvovna Gordana posvojila ga je s pet godina, i unatoč cerebralnoj paralizi i drugim dijagnozama, uz veliki rad rezultati su tu - Antonio danas istrči 100 metara ispod 13 sekundi. - Stoji u najavi priloga objavljenog u emisiji 'Dobro jutro, Hrvatska'.“

Zatim slijedi dio o pogrešnoj terminologiji:

- *...koja je to kategorija? - nastavio je s pitanjima Mirko Fodor.*

- *T38 - krenuo je odgovarati mladić, ali Fodor ga je prekinuo:*

- *Ali što bi to bilo, koji je to hendikep? Stoji u 24 sata* (24 sata, 2022.).

U videozapisu tog dijela emisije „Dobro jutro Hrvatska“, koji je također na stranici 24 sata, može se vidjeti kakvu je neugodnost tim pitanjem Fodor prouzročio te također pokazao ne znanje upotrebe terminologije.

Sljedeća tri primjera odnose se na Jutarnji list, riječ je o pogrešnoj upotrebi terminologije te također i o diskriminaciji, na što je djelovala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Slika 3.2.2.2. Jutarnji list, primjer loše prakse

Izvor: https://www.jutarnji.hr/naslovnica/the-biggest-retard-in-croatia-uskoro-krece-snimanje-novog-reality-showa-u-hrvatskoj-svi-ocekuju-da-ce-srusiti-sve-rekorde-gledanosti-5310131

Ovo je tekst na koji je djelovala Pravobraniteljica. Zaprimila je nekoliko dojava od osoba s invaliditetom i roditelja s djecama s teškoćama u razvoju. Tekst je objavljen 26.11.2016. i još uvijek je dostupan usprkos dojavama, a autor teksta je Ante Tomić. Navodi se da objava krši prava na dostojanstvo osoba s invaliditetom. U ovom slučaju nevažno je u kojem je kontekstu tekst napisan, ovi termini krše spomenuta prava zbog ponižavanja i uvredljivog postupanja. Dio na koji se Pravobraniteljica osvrnula, a vrijedno ga je istaknuti je:

"Možda već iduće sezone netko će napraviti reality show s pravim, medicinskim idiotima. Izabrat će ih iz ustanova za intelektualno uskraćene i tjerati da se naglavačke, bez kaciga, bacaju s drugog kata. Usporene snimke pucanja baza lubanja imat će milijunsku gledanost na YouTubeu. Trapavi i lakovjerni nesretnici će zatim učiti vezivati čvorove s kraljevskim

kobrama, spremno uskakati u miješalice za beton, žonglirati sa žeravom i razdragano se utrkivati s uključenim motornim pilama.

Gledatelji će jednostavno obožavati emisiju. Na kaučima ispred televizora zadovoljno će se pljeskati po butinama. Bakama će ispadati gebisi, mame će vrištati prskajući slinu, a tate pišati gaće od smijeha kad natjecatelje prevarom nagovore da pjevaju s četkom za zahod umjesto mikrofona u rukama. Svi će zvati nula-šest-nula telefone glasajući za najdražeg idiota, a radno vrijeme u svim našim kancelarijama, radionicama, kladionicama i autopraonicama ujutro će neizbježno početi prepričavanjem najboljih dijelova sinoćnjeg izdanja licencnog showa "The Biggest Retard In Croatia"(Jutarnji list, 2016.).

U ovome tekstu postoji mnogo bizarnih pogrešaka te općenito upotrebe jezika. Neovisno o tome o čemu je riječ, skoro cijeli tekst se odnosi na vrijeđanje, primarno osoba s invaliditetom. Možda bi se moglo reći kako je još veća pogreška Jutarnjeg lista što objavu nisu obrisali, nego se sada, 7 godina nakon toga, objava još uvijek može pronaći, s istim pogreškama. Odnosno, iako je Pravobraniteljica djelovala, Jutarnji list na temelju toga nije učinio ništa. Ovaj tekst je možda jedan od najboljih primjera izrugivanja, vrijeđanja, diskriminacije i upotrebe pogrešne terminologije koji se mogu pronaći u našim medijima. Naime, i sam Ustav Republike Hrvatske napominje na ovakav oblik izražavanja u čl. 39. u kojem se „zabranjuje svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti." Također, već je prethodno spomenut Zakon u koji se ukazuje na sprečavanje diskriminacije.

Drugi primjer Jutarnjeg lista odnosi se na datum 3.12.2016., istog autora, odnosno komentar Ante Tomića. U tekstu se mogu vidjeti iste pogreške i kršenja prava kao i u prethodnom primjeru.

KOMENTAR

Cijenim trud roditelja djece s intelektualnim teškoćama i divim se njihovoj hrabrosti

Piše: Ante Tomić Objavljeno: 03. prosinac 2016. 23:10

Share Twitter Email

Slika 3.2.2.3. Jutarnji list, 2.primjer loše prakse

Izvor: https://www.jutarnji.hr/naslovnica/cijenim-trud-roditelja-djece-s-intelektualnim-teskocama-i-divim-se-njihovoj-hrabrosti-5339287

Dio koji se u tekstu ističe je: *"Ako ste osjetljivi ili bez smisla za humor, baš svaku šalu možete doživjeti uvredljivom. To se dogodilo i meni prije nekoliko dana, kad se nekolicina roditelja djece s intelektualnim teškoćama našla pogođeni tekstom u kojemu sam se šalio s retardiranim osobama. Njihova reakcija čini mi se pretjeranom jer ja, za početak, nisam spominjao nikakvu*

djecu. Osim toga, nisam bio ni zlonamjeran niti sam učinio nešto nesvakidašnje zazorno. Šale o retardiranima postoje oduvijek, u književnosti, kazalištu i filmu, a koji put su, usudio bih se kazati, upravo veličanstvene. Don Quijoteu bi u naše vrijeme Centar za socijalni rad dodijelio skrbnika, a našao bi se zacijelo i netko kome bi Cervantesovo ruganje sa šašavcem bilo neumjesno. Ako se ne smijemo šaliti na račun mentalno poremećenih, iz Fellinijeva "Amarcorda" morali bi izrezati antologijsku scenu u kojoj se šašavi ujak popne na stablo i viče: "Io voglio una donna". Naljuti li se tkogod zbog moga bezazlenog ismijavanja retardiranih, mogao bi se zaista razgnjeviti i ako televizija emitira Zemeckisova "Forresta Gumpa.", kao i *"Dapače, ja poštujem i djecu s intelektualnim poteškoćama i njihove roditelje, kao što poštujem svakog čovjeka, divim se njihovoj snazi i hrabrosti da ustraju u borbi za svoja prava unatoč brojnim nedaćama i ne mislim da sam im svojim tekstom oduzeo išta od njihova dostojanstva i ljudskosti."*

Na prikazano primjeru ponovno se može vidjeti oblik diskriminacije te korištenja pogrdnih naziva i neispravne terminologije. Za ovaj tekst je također djelovala Pravobraniteljica, tražeći od Vijeća za elektroničke medije da sukladno članku 69. Zakona o elektroničkim medijima razmisli o pritužbi zbog prikazanog sadržaja. Postojala je i mogućnost čl. 12 st. 2. Zakona o elektroničkim medijima koji ukazuje na utvrđivanje nepoštivanja ili kršenja tog članka. „U čl. 12. st. 2. propisuje da u audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju ni širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa i drugo (Pravobranitelj osoba s invaliditetom, 2022.)." Sadržaj čak narušuje i pravila Konvencije.

Zadnji primjer Jutarnjeg lista najviše se odnosi na uporabu pogrešne terminologije. Tekst je objavljen 11.3.2016., a autor je Hajdi Karakaš Jakubin.

Slika 3.2.2.4. Jutarnji list, 3.primjer loše prakse

Izvor: https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/kako-je-invalid-u-kolicima-opljackao-banku-navijac-dinama-i-zagovornik-lustracije-sluzbenicima-je-viknuo-imam-bombu-dajte-novac-30391

Također nije samo riječ o pogrešnoj upotrebi terminologije. Može se uvidjeti pogreška odmah u naslovu gdje piše invalid, umjesto osoba s invaliditetom. Ali ovdje je također opet prisutna diskriminacija. Autoru je važno bilo istaknuti da se radi o osobi s invaliditetom, u prvi plan je stavljeno da je „invalid“ opljačkao banku, a ne da je u pozornosti teksta sama pljačka.

Primjerice: „Kada je Tvrtko Križić (35) zvani Tvrdi, stopostotni invalid, ušao u invalidskim kolicima u poslovnicu Erste banke u zagrebačkoj Tratinskoj ulici, u srijedu u 17.10 sati, činovnici nisu ni sanjali da će ih taj klijent doslovno u letu opljačkati.“

3.3. Djeca i mediji

3.3.1. Općenito

U vrijeme lažnih vijesti, youtubera i influencera medijska je pismenost važna za djecu i njihove roditelje (Unicef, 2022.).

Poznata je činjenica da danas mediji imaju najveći doseg, odnosno ljudi najviše informacija primaju preko medija te pritom mediji najviše utječu na kreiranje javnog mnijenja (Mogući utjecaj medija u kriznim situacijama na javno mnijenje oblikovanjem sadržaja, 2010.).

Od iznimne je važnosti podizanje svijesti o medijskoj pismenosti. Mnogo djece svoje slobodno vrijeme provodi ispred televizije, najčešće gledajući crtane filmove, međutim imaju li roditelji uvijek vremena provoditi nadzor nad time što njihova djeca gledaju? UNICEF i Agencija za elektroničke medije su 2014. godine proveli istraživanje o navikama gledanja televizije među djecom i mladima. Rezultati su pokazali da više od 50% djece, televiziju gledaju bez nadzora roditelja. „Roditelji su procijenili da većina djece, njih 56 posto, pred televizorom dnevno provodi jedan sat do tri sata. Podaci o gledanosti pokazali su da djeca pred ekranom provode u prosjeku tri sata. Oko pola tog vremena djeca su pred televizorom bez nadzora odrasle osobe. (Unicef Hrvatska, 2022.)“.

Kao što je već spomenuto, medijska pismenost je važna te se mora podizati i svijest o tome, ponajviše kada su u pitanju djeca. To su shvatili i UNICEF i Agencija za elektroničke medije, koji su pokrenuli nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o medijskoj pismenosti, a glavna poruka glasi „Birajmo što gledamo.“ Kako bi se stekla što veća svijest o medijskoj pismenosti, kampanja se također zalagala i za prilagodbu TV programa za različite dobne skupine, odnosno da se na TV programima koristi oznaka o prikladnosti prikazanoga prema spomenutim dobnim skupinama (Unicef Hrvatska, 2022.). Ovaj njihov naum pokazao se uspješnim te se danas može na svim programima primijetiti praksa upotrebe dobne oznake uz prethodno audio upozorenje.

Slika 3.3.1. Primjer RTL-ove dobne oznake za osobe mlađe od 12 godina

Izvor: https://www.youtube.com/watch?v=ihBnqYow8io

Televizija se najviše ističe kada su u pitanju djeca i njihovo provođenje vremena uz medije, međutim svakako treba naglasiti i pametne telefone i ponajviše društvene mreže na kojima djeca sve više provode vrijeme. Zahvaljujući razvoju tehnologije, može se doći do svega što ljudi trebaju, brže i efikasnije nego u prošlosti te tako i djeca ne moraju čekati crtane filmove na televiziji, nego mogu preko pametnih telefona i *Youtubea* pogledati koji god crtani film požele. Kroz to se najviše očituje zabrinutost roditelja, pošto na takvim platformama, za razliku od televizije, ne postoji oznaka da dobne granice, a svjedoci smo mnogih nasilnih sadržaja koji se prikazuju na internetu. „Posebno zabrinjava podatak da su gotovo svako četvrto dijete i mlada osoba osobno doživjeli nasilje i govor mržnje na društvenim mrežama (Unicef Hrvatska, 2022.).“

Primjeri manipulacije djecom u medijima:

- „Djeca kao dekor na prosvjedima, stranačkim, političkim ili vjerskim skupovima“
- „Prikazivanje djece na plakatima s političkim porukama“
- „Prikazivanje djece na materijalima koje mogu imati seksualnu konotaciju ili vezu s drogama, pušenjem ili alkoholom“ (Kako izvještavati (o) djeci i mladima, 2017: 44)

Ono što bi se uz već navedene primjere (razvijanje sadržaja za djecu/mlade) trebalo poduzeti kako bi se doprinijelo razvoju medijske pismenosti je i razvijanje sadržaja koji će omogućiti da šira javnost uvidi negativne posljedice ili moguće posljedice koje bi elektroničko naselje ili

govor mržnje moglo prouzročiti. Uz to se također može nadovezati i prijava nasilnih sadržaja i govora mržnje kako bi što prije takvi sadržaji bili izbrisani (Kako izvještavati (o) djeci i mladima, 2017: 42).

Što se tiče medija i tematike osoba s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju te općenito o izvještavanju o djeci i mladima, postoje određene smjernice kojih bi se novinari, odnosno mediji trebali pridržavati kako bi na najbolji, etički i pravilan način izvještavali o djeci i mladima.

3.3.2. Smjernice za izvještavanje o djeci i mladima (s teškoćama u razvoju)

Da bi se prava o djetetu mogla shvatiti te se upoznati s javnim politikama vezanima uz djecu, preporučuje se proučavanje Konvencije UN-a o pravima djeteta.

„Konvencija UN-a o pravima djeteta naglašava da dijete s teškoćama u razvoju, mentalnim ili tjelesnim invaliditetom treba uživati u punom i pristojnom životu, u uvjetima koji osiguravaju dostojanstvo, promiču stjecanje samopouzdanja, postizanje samostalnosti i olakšavaju aktivno sudjelovanje djeteta u zajednici. Država je dužna pružiti pomoć svakom djetetu kako bi osigurala da ima pristup obrazovanju, zdravstvenim uslugama, uslugama terapija, osposobljavanju, pripremi za zapošljavanje i mogućnosti rekreacije na način koji pogoduje djetetovom postizanju što je moguće bolje socijalne integracije i individualnog razvoja. Djeca s intelektualnim ili tjelesnim teškoćama imaju pravo na posebnu skrb koja je primjerena stanju djeteta i okolnostima roditelja ili drugih koji skrbe o djetetu.“ (Konvencija o pravima djeteta, 2017.).

Sljedeće smjernice, odnosno preporuke, odnose se na izvještavanje o djeci i mladima, a nalaze se u Priručniku za novinare i urednike elektroničkih medija. Također će biti prikazane i smjernice za izvještavanje o samoubojstvu mladih.

Preporuke Pravobraniteljice za djecu

- “Pri izvještavanju o seksualnom zlostavljanju djece ne smije se otkriti identitet žrtve (ni izravno ni neizravno) niti navoditi detaljni opis zlostavljanja”
- “Izvještavanje o nasilju među djecom u školi nosi zamku stvaranja negativne slike o djeci i mogući je poticaj nasilju. Treba pisati o pojavi i njenom suzbijanju, a ne o pojedinačnom slučaju”

- “Maloljetni počinitelji kaznenih djela i prekršaja imaju pravo na zaštitu privatnosti tijekom cijelog postupka – ne smiju se objaviti ni njihova imena ni inicijali”
- “Pri izvještavanju o humanitarnim akcijama nužno je zaštititi privatnost i dostojanstvo djece za koju se prikuplja pomoć”
- „Pri izvještavanju o djeci s teškoćama u razvoju ne treba izazivati sažaljenje, već empatiju – uvijek u prvi plan staviti dijete, a ne njegovu teškoću”
- “Pri izvještavanju o nestaloj djeci objavljivanje identiteta opravdano je samo dok traje potraga za djetetom”
- “Pri izvještavanju o djeci koja su udomljena, posvojena ili smještena u dječje ili odgojne domove potrebno je zaštititi identitet djece”
- “Izvještavanje o nesrećama, samoubojstvima i obiteljskim tragedijama, zahtijeva pridržavanje najviših profesionalnih i etičkih standarda novinarskog izvještavanja”(Kako izvještavati (o) djeci i mladima, 2017: 42-43)

Preporuke za izvještavanje o samoubojstvima mladih sastoje se od devet točaka, a to su:

1. Izbjegavanje opširnih izvještaja o suicidu mlade osobe
2. Suzdržavanje od prejednostavnih objašnjenja
3. Izbjegavanje pretjerivanja i veličanja
4. Suzdržavanje od detaljnih opisa načina samoubojstva
5. Anonimnost samoubojice, odnosno ne navodi se ime
6. Treba istaknuti preventivne mjere
7. Sastavljanje liste profesionalaca koji se bave mentalnim zdravljem
8. Uspostavljanje bliskog odnosa s profesionalcima koji se bave mentalnim zdravljem
9. Samostalno pripremanje medijskog kodeksa za izvještavanje o suicidima (Kako izvještavati (o) djeci i mladima, 2017: 45)

3.3.3. Preporuke za poboljšanje izvještavanja o mladima – Priručnik za novinare i urednike elektroničkih medija

U Priručniku se nalaze i primjeri Dobre medijske prakse u jačanju dječjih prava te Loše medijske prakse. Na temelju toga nastale su sljedeće Preporuke za poboljšanje izvještavanja o mladima:

„Uravnotežite priče o mladima i kriminalu s pričama o siromaštvu i nezaposlenosti mladih, obrazovanju i organizacijama mladih - epizodni izvještaji i priče o individualnim incidentima i kriminalu mladih preuveličavaju njihovu stvarnu učestalost te stvaraju iracionalne strahove, potiču stereotipe i stvaraju mitove. Takve priče treba nadopuniti podacima o stvarnim uvjetima života mladih i koracima koje mladi poduzimaju da poprave te uvjete. To je važan korak u dekriminaliziranju mladih u medijima“

„Povežite rasne i druge razloge nejednakosti u pričama o kriminalu, edukaciji i siromaštvu - u izvještajima se rijetko spominje rasizam kao uzrok problema, iako mnoga istraživanja ukazuju na snažan utjecaj rasizma na ekonomsku, političku i socijalnu nejednakost“

„Neka mladi govore u svoje ime u pričama o mladima – mediji nedovoljno često donose mišljenja mladih ljudi o problemima koja se primarno njih tiču. Novinari bi trebali uspostaviti dobre odnose s organizacijama mladih te balansirati izjave policije, tužitelja, političara, poslodavaca, učitelja s izjavama mladih. Uravnotežite izvještavanje o mladima i citiranjem Pučkog pravobranitelja i drugih zagovaratelja prava mladih. Samo tako moguća je kvalitetna javna debata o pitanjima poput kriminala, obrazovanja ili nezaposlenosti „

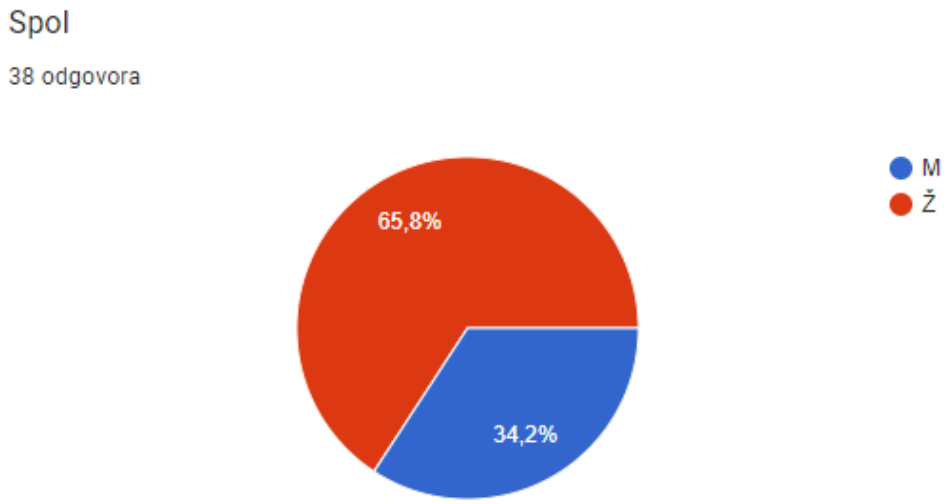
„Naglasite uzroke problema i trendove – pravi uzroci problema često su u lošem obrazovnom sustavu, lošem sustavu prevencije i kažnjavanja te nefunkcionalnom sustavu socijalne skrbi. Kriminal i nasilje često su uzrokovani prethodnim zlostavljanjem ili zanemarivanjem počinitelja te siromaštvom i socijalnom izoliranošću. Analiziranjem uzroka i trendova te njihovim povezivanjem s javnim politikama mediji pomažu u proširivanju rasprave i pronalaženju alternativnih rješenja“

„Prikažite mlade u pozitivnom svjetlu – previše priča o mladima negativno je orijentirano, dok se o njihovim uspjesima rjeđe govori. Time se stvara iskrivljena slika o mladima, a njih same se obeshrabruje i pasivizira“(Kako izvještavati (o) djeci i mladima, 2017: 45.)

4. Analiza anketnog upitnika

U svrhu istraživanja iskustva osoba s invaliditetom u medijima provedena je anketa putem Google obrasca. Izrađen je upitnik koji se sastoji od 18 pitanja od kojih je većina obavezna te je također mogućnost ostavljanja dodatnog komentara na kraju upitnika. Pitanja i odgovori pojašnjeni su u nastavku rada. Istraživanje je provedeno u periodu od 1. kolovoza do 1. rujna 2022. godine. Kako bi se obuhvatila što šira populacija ispitanika, obrazac je objavljen u dvije *Facebook* grupe u kojima su članovi osobe s invaliditetom, a kojima je anketa namijenjena. Anketu je ispunilo ukupno 38 osoba s invaliditetom. Pitanja su se odnosila na dob, spol, stupanj obrazovanja, radni odnos/status te životna iskustva osoba s invaliditetom i njihova mišljenja o medijima i terminologiji. Cilj ankete bio je prikupiti podatke o mišljenju osoba s invaliditetom o medijima te o pravima osoba s invaliditetom, također utvrditi i jesu li se ispitanici susreli s diskriminacijom i što bi željeli da se promjeni.

Anketni upitnik ispunjavali su muškarci i žene, a njihov omjer bio je 65,8% žena prema 34,2% muškaraca, što je vidljivo u grafikonu koji je prikazan u nastavku. Dobna struktura ispitanih nije bila uvjetovana punoljetnošću, što znači da su anketu mogli ispunjavati svi. U dobnoj skupini od 20 do 29 godina bilo je 18,42% ispitanika. Najviše ispitanika pripada dobnoj skupini od 30 do 49 godina, njih 26,32%. U anketi je sudjelovalo 21,05% ispitanika dobne skupine od 40 do 49 godina dok je u dobnoj skupini od 50 do 60 godina sudjelovalo isto 21,05% ispitanika, a u najstarijoj dobnoj skupini, 61+, sudjelovalo je najmanje sudionica, njih 13,16%.

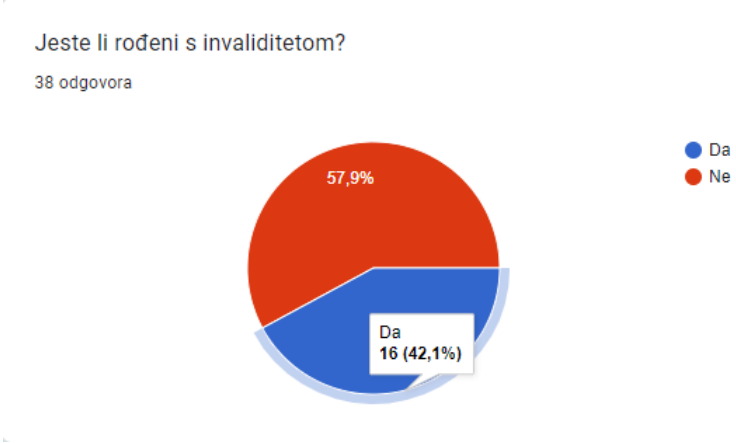

Slika 4.1. Spolna struktura ispitanika

Osim pitanja koji su se odnosili na spol i dob, upitnik je sadržavao i pitanja vezana uz obrazovanje. Ovo pitanje je također bilo obavezno te su na njega odgovorili svi ispitanici. Jedan odgovor se odnosi na završenu osnovnu školu što je 2,63%. Srednju stručnu spremu, odnosno završenu srednju školu ima 57,89% ispitanika, a zatim slijedi viša stručna sprema koja iznosi 21,06% ispitanika. Visoku stručnu spremu ima 15,79% ispitanika, a preostali ispitanik, odnosno 2,63% čini doktor znanosti.

Sljedeće postavljeno pitanje odnosi se na radni odnos ispitanika, za koji je u prethodnim poglavljima prikazan kao jedan od većih problema što se tiče života osoba s invaliditetom. Anketom je utvrđeno da viši postotak čine nezaposleni, njih 65,8%, dok je zaposlenih svega 34,2%. Nadovezujući se na to pitanje, također je bilo postavljeno i je li njihov invaliditet utjecao na stjecanje radnog odnosa. Nekolicina ispitanika je odgovorila pozitivnim odgovorom, odnosno da nije utjecalo i da su u radnom odnosu, međutim veličina je odgovorila negativnim, što može već biti viđeno u postotku prethodnog pitanja.

Na pitanje jesu li rođeni s invaliditetom, većina ih je odgovorila da nisu, odnosno njih 57,9%, dok je njih 42,1% potvrdilo da su rođeni s invaliditetom.

Slika 4.2 Postotak ispitanika rođenih s invaliditetom

Slijedilo je pitanje o uzrocima invaliditeta. Na navedeno pitanje mnogo je raznovrsnih odgovora, odnosno uzroka invaliditeta, a neke od najčešćih su Cerebralna paraliza, prometne nezgode, genetske bolesti, MS te se puno odgovora odnosi na oštećenje mozga ili kukova prilikom porođaja, mnogi tvrde da je uzrok tome liječnikova pogreška.

Što se tiče spomenute diskriminacije osoba s invaliditetom, 63,2% ispitanika odgovorilo je da su doživjeli neki oblik diskriminacije, dok je njih 36,8% odgovorilo da nisu.

Uslijedilo je također i pitanje primjera diskriminacije, a neki od najčešćih primjera su: obraćanje pratnji/asistentu umjesto izravno osobi, vrijeđanje i ponižavanje u društvu, verbalni

i fizički napadi na javnim mjestima, odbijanje invalidske mirovine ili prava na potporu te također i prekid rada osobama sposobnih za rad i slično.

Na pitanje „U kojoj mjeri po Vašem mišljenju većina ljudi ne zna koristiti ispravnu terminologiju?“ većina ispitanika odgovorilo je neutralno, ali nakon toga ostatak naginje prema tome da ljudi ne koriste, odnosno da nisu upoznati s pravilnom terminologijom. 55,3% ispitanika smatra da bi trebalo više upućivati/obrazovati javnost o pravilnoj terminologiji.

Tu se odmah postavlja i pitanje, tko je zapravo prema njihovom mišljenju odgovoran za informiranost o terminologiji te općenito temi o invaliditetu. U sljedećem grafikonu moguće je zaključiti da većina ispitanika smatra da su najviše odgovorni mediji, a zatim slijede obrazovne i zdravstvene institucije, a najmanji postotak čine udruge.

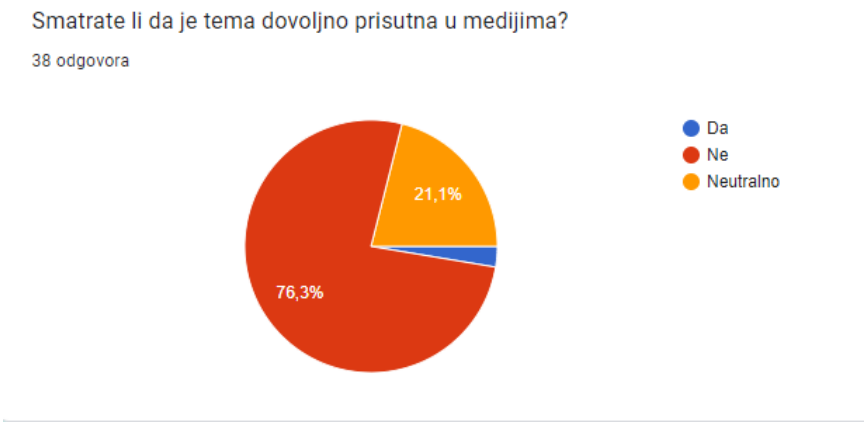
Slika 4.3 Informiranost o terminologiji i temi

što bi većina željela da se promijeni je smanjivanje diskriminacije, poštivanje, odnosno prestanak zaobilaženja zakona, prilagodba prostora, stvari te interijera osobama s invaliditetom, bolje mogućnosti obrazovanja i prilike za zapošljavanje.

Ispitanici navode kako je cjelokupna situacija uvelike utjecala na njihov život, većina to navodi u negativnom kontekstu, ali mogu se primijetiti i pozitivni primjeri kao što su napominjanje kako su postali psihički jače osobe te ih općenito ojačale. Dok većina odgovora navodi kako im je teško pala situacija, da im je uništen život, ponajviše zbog toga što se po njihovu mišljenju okolina mora prilagođavati njima.

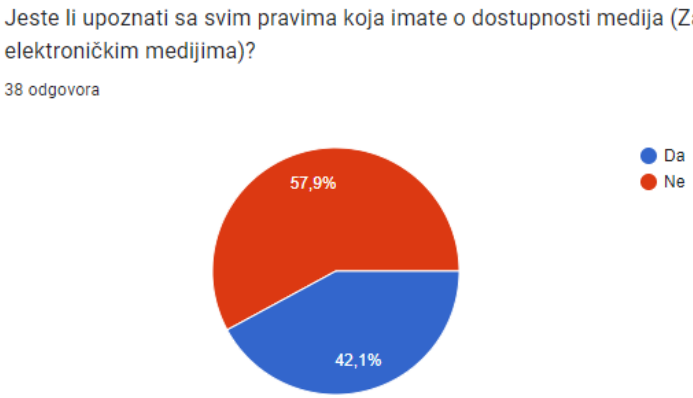
Što se tiče medijskoga aspekta, odnosno što ispitanici misle o prezentiranju osoba s invaliditetom u medijima, 60,5% shvaća to kao nešto negativno, dok njih 39,5% pozitivno.

Odmah se na to nadovezuje pitanje prisutnosti teme u medijima. Na što većina ispitanika smatra da tema nije dovoljno zastupljena u medijima, što je vidljivo iz sljedećeg grafa.

Slika 4.4. Prisutnost teme osoba s invaliditetom u medijima

Prema sljedećem grafikonu može se utvrditi da većina osoba s invaliditetom nije upoznata s pravima koja su im dodijeljena Zakonom.

Slika 4.5 Informiranost ispitanika o svojim pravima

Na temelju podataka prikupljenih iz analizirane ankete, dolazimo do nekoliko zaključaka. Većina ispitanika je srednje životne dobi od kojih prevladavaju žene te većina ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu. Što donosi najveću nezadovoljnost je nezaposlenost ili udaljavanje s radnog mjesta te diskriminacija u moglo bi se reći, bilo kojem smislu – od izrugivanja, zlostavljanja do toliko nevidljive diskriminacije, što se odnosi na uređenje prostora, parking mjesta i slično. Ono što je zapravo najbitnije je oslovljavanje osoba, kako i u medijima tako i u svakodnevnom životu, a kroz anketu je vidljivo kako ispitanici smatraju da većina ljudi ne zna koristiti ispravnu terminologiju te da su zapravo mediji jedni od najvažnijih faktora informiranosti šire javnosti.

5. Osobne priče osoba s invaliditetom u RH

Tema osoba s invaliditetom još je uvijek nepoznanica za mnoge. O negativnim i pozitivnim stranama ove teme, najbolje mogu ispričati osobe s invaliditetom koje se svakodnevno susreću s time. Kroz ispričane priče, odnosno primjere sugovornika, mogu se uočiti postojeći nedostatci sustava, ali i pozitivni primjeri koji mogu biti inspiracija mnogima.

Osobe iz idućih priča pristale su podijeliti svoje osobne priče života s invaliditetom s kojim žive od rođenja ili su postali dio zajednice osoba s invaliditetom tijekom odrasle dobi. Ove četiri osobe ispričale su svoja iskustva, kako su se prilagodili na situaciju, koliko je to za njih bilo teško i kako je to utjecalo na njihov život i obitelj. Ispričali su jesu li se susreli s diskriminacijom, kako su se odlučili baviti poslom i aktivnostima kojima se bave te su ispričali vlastito mišljenje o invaliditetu i što oni misle da bi se još trebalo promijeniti.

Ove priče prikupljene su u svrhu izrade završnog rada, odnosno kako bi se potkrijepili prikupljeni podatci iz prethodnog istraživanja, ali i kako bi se zaokružila cijela tema i njeni spomenuti ciljevi. Kroz ove priče iz prve ruke su ispričani pozitivne i negativne situacije s kojima su se sugovornici susretali kroz život, što najbolje može prikazati svakodnevnicu osoba s invaliditetom.

S dvojicom sugovornika stupila sam u kontakt *mailom*, nakon gostujućeg predavanja na fakultetu, dok sam s ostale dvije sugovornice stupila u kontakt putem društvenih mreža. Svakoj osobi sam na isti način objasnila tematiku završnog rada te nakon njihova pristanka, poslala kontekst pitanja prema kojima mogu ispričati svoju priču, bilo preko *maila* ili *Google meet-a*. Prema pričama može se primijetiti koliko različite, ali opet i slične života spomenute osobe vode. Ono što su svi najviše istaknuli je važnost ove tematike i koliko se treba i vrijedi boriti da se nešto postigne. Izrazili su zadovoljnost i zahvalu postavljenim pitanjima, ali i anketom, smatrajući da je važno što više pričati o ovoj tematici. Također, neki sugovornici su pristali da ih se imenuje punim imenom i prezimenom i prilože njihove fotografije.

Priče su napisane u prvom licu, onako kako su to napisali/rekli sugovornici. Razlog tome je da čitatelju mogu što bolje na taj način razumjeti i shvatiti osobe s invaliditetom.

Priča 1

Moneta Barukčić

„Vlastiti invaliditet i izoliranost u društvu dobro mi je poznat…“

„Zovem se Moneta Barukčić, rođena sam u Osijeku 2.9.1987. kao osoba s invaliditetom. Trenutno živim u Dardi s roditeljima. Početkom Domovinskog rata prognani smo iz Baranje u kojoj smo živjeli, u neposrednoj blizini Osijeka. Osnovnu školu polazim u Višnjevcu, a potom u Aljmašu i Dardi. Srednju školu završavam 2007. godine u Zagrebu u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava, smjer ekonomist. Iste te godine upisujem tečaj EXCEL Educa, Ustanova za obrazovanje odraslih, operater za unos i obradu podataka Osijek, a zatim tečaj menadžmenta volontera. Od 2010. do 2011. godine, stažirala sam u Dječjem vrtiću „Radost“ u Dardi, a na kraju stažiranja položila sam i državni ispit u Ministarstvu uprave za referenta. Već u ranoj mladosti počinju bolnička liječenja i mnogobrojni operativni zahvati, koje se zbog komplikacija nastavljaju sve do danas. Od rođenja (porođajna trauma) kontrole i liječenja po ortopedu i neurologu zbog cerebralne paralize, desnostrane hemipareze i skraćenja desne noge te epilepsije.

Tijekom 2011. godine, počinjem volontirati u ODCK Darda na pomoćnim poslovima u uredu i skladištu. Sudjelovala sam u revijama za žene s invaliditetom pod nazivom „Moje drugo ja“ po hrvatskim gradovima; u Vukovaru, Osijeku, Zadru, Trogiru i Rijeci, gdje 2014. godine odnosim pobjedu. Nakon toga, gostovala sam nekoliko puta u HRT emisiji „Normalan život“ (emisija koja govori o osobama s invaliditetom). Sve do danas volontiram u ODCK Darda u organizaciji i provođenju projekta/programa „Socijalnim uključivanjem do aktivnog starenja“, a osim toga, provodim i edukativne radionice na temu epilepsije i cerebralne paralize. Jedno od mojih najvećih postignuća je to da sam proglašena volonterkom godine za 2017. godinu, ispred Hrvatskog Crvenog križa u Zagrebu. U slobodno vrijeme bavim se pisanjem stihova, a neki od radova su objavljeni u zajedničkim zbirkama i medijima.

Vlastiti invaliditet i izoliranost u društvu dobro mi je poznat. Naročito je dolazilo do izražaja od strane vršnjaka i nastavnika u višim razredima osnovne škole. Nepoštivanjem zakona pojedinaca lokalne samouprave, stigmatizirana sam i nezaposlena. Sredina u kojoj sada volontiram je puna razumijevanja i srdačna. Daju mi veliku potporu u svakodnevnom životu. Želja mi je da u ovakvom okruženju mogu biti sretna, zadovoljna i zaposlena i raditi ne samo ja, nego i druge osobe s invaliditetom. Nastavit ću dalje volontirati, ulagati u obrazovanje kao i u sebe.“

Ukazuje i na problem nezaposlenosti te kako je nepoštivanjem zakona pojedinaca lokalne samouprave stigmatizirana i nezaposlena. Iako je puno postigla, većina je vezana uz volontiranje, dok joj je do posla uvijek bilo teško doći. Ističe i kako je usprkos davanju mnogih intervjua te nadi i od strane Tomašković i Čosić, da će se barem nakon toga zaposliti i dalje je

nezaposlena. Također smatra da bi trebalo postojati više udruga za osobe s invaliditetom, primjerice Baranja nema niti jednu udrugu. Za kraj se ponovno osvrnula na vedriju stranu, kazujući da je sredina u kojoj trenutno volontira srdačna i puna razumijevanja koja joj daje veliku potporu i u svakodnevnom životu.

Najveća želja joj je da može dobiti stalan posao te ostati korisna društvu, a ponajviše ljudima u potrebi, ali želi i za druge osobe s invaliditetom da također mogu biti dio radnog sustava. Ističe da svaki trenutak, svaku sekundu koju provede u ODCK, ju čini boljom osobom.

Slika 5.1. Moneta Barukčić, pobjeda na reviji 2017. godine

Izvor: osobna galerije Monete Barukčić

Priča 2

P.H.

„. Naše društvo u globalu ima još jako puno posla oko stvaranja kvalitetne slike jedne osobe invaliditetom.

„Zovem se P.H., dolazim iz Zagreba i imam 31 godinu. Završila sam Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, te sam stekla titulu magistre socijalnog rada. Trenutno sam zaposlena u državnoj instituciji. Supruga sam i majka dvoje djece. Rođena sam bez lijeve ruke do ramena. Imam utvrđeni tjelesni invaliditet od 80%. Kao što se i vidi u mojih prvih par riječi, moj invaliditet me u životu nije sprječavao u apsolutno ničemu. Sve što sam si u životu zamislila i htjela, to sam si i ostvarila. Pritom moram naglasiti da su za to zaslužni prvenstveno moji roditelji koji su me odgajali kao neustrašivog borca, koji su me tretirali kao ravnopravnu svima u našoj okolini, tako da ja zapravo svog invaliditeta nisam bila niti svjesna

u prvih par godina života. Zahvaljujući njima, ali i vlastitoj upornosti, pohađala sam redovne vrtiće, osnovnu i srednju školu, te kasnije fakultet. Čak smatram da su me roditelji strože odgajali uspoređujući sa mlađom sestrom i bratom. Od mene se uvijek puno više očekivalo i baš zato sam takva osoba kakva danas jesam i puno im hvala na tome jer su me potpuno osposobili za samostalan život. Tijekom studiranja upoznala sam supruga koji, hvala Bogu, ima isto razmišljanje poput mene i mojih roditelja i ne vidi moj invaliditet kao prepreku za bilo što. Pravi dokaz tome su dvoje naše dječice, sina od uskoro 4 godine i kćeri od 7 mjeseci koji su trenutno naša potpuna okupacija i smisao življenja. Nisam morala „prihvaćati" svoj invaliditet ili mu se prilagođavati iz razloga što sam sa svojim nedostatkom rođena i ne znam što znači imati dvije ruke. Sve sam u životu savladala, osim vezanja vezica na tenisici (ali i za to se nađe rješenje). Moj nedostatak je samo fizički vidljiv, ali sve osobe koje me poznaju mi kažu da s vremenom i to fizički nije uočljivo jer jednostavno radim i ponašam se kao svi „zdravi" ljudi.

Ne mogu reći da sam se susrela sa diskriminacijom u životu. Uvijek nađem način da moja osobnost, znanje i vještine „zasjene" moj invaliditet, te on gotovo nikad ne dođe u prvi plan.

Odabir mog zanimanja nije imao veze s mojim invaliditetom. Jednostavno sam znala da se u životu želim baviti humanim, društvenim radom, te da želim pomagati ranjivim skupinama. Jedino na što je utjecao možda moj invaliditet jest misao da želim druge osobe koje se susreću sa raznim životnim teškoćama upoznati sa svojom ustrajnošću i snagom da prijeđem sve prepreke koje mi stoje na životnom putu. Smatram da je vrlo važno osnažiti i motivirati ljude u nevolji. Ono što me najviše smeta kroz život, a vezano je za moj invaliditet i osobe s invaliditetom općenito, jest to što većina osoba s invaliditetom očekuje samosažaljenje od svoje okoline (i medija) i što pojedinci preživljavaju i idu kroz život na temelju svog invaliditeta. Pritom mislim da je pojedincima lakše boraviti u svoja 4 zida sa osobnom invalidninom u džepu, nego da se školuje i radi za svoj kruh (naravno, u skladu sa svojim invaliditetom). Osobe s invaliditetom, a i naše društvo, ne razumije da jedna osoba s invaliditetom jako puno dobiva svojim zaposlenjem – zaposlenje je „ulaznica u društvo", socijalizacija, pozitivna slika o sebi i dobivanje na vlastitoj vrijednosti i slično. Također, mediji su ti koji moraju promijeniti sliku osoba s invaliditetom – iz sažaljenja, u upoznavanje potencijalnih poslodavaca sa znanjem i vještinama kandidata, osobe s invaliditetom. Naše društvo u globalu ima još jako puno posla oko stvaranja kvalitetne slike jedne osobe invaliditetom. Pod hitno se osobe s invaliditetom trebaju predstavljati javnosti kroz svoj invaliditet. Počnimo se predstavljati svojim znanjem i vještinama! Najgore je biti pasivan. Poruka ili citat kojim se vodim u životu – „I kad misliš da ne možeš – vjeruj mi, MOŽEŠ!"

Priča 3

Damir Fatušić

„Treba nas prestati gledati kao problem i dati nam šansu da postanemo partneri u rješavanju stvarnog problema.“

„Rođen sam u Zagrebu prije 37 godina. Nakon što sam 7 godina živio u Bosni i Hercegovini, rat me vratio u Zagreb gdje i danas živim i uživam. Cijeli sam se život redovno školovao, zahvaljujući svojoj želji i maminoj upornosti. U vrtić nisam išao, a nakon ‘kvartovske’ osnovne škole, završio sam IV. jezičnu gimnaziju. Uz sve to, deset godina sam učio engleski u školi stranih jezika. Dakle, od osnovne škole sam išao tamo gdje su išli svi moji vršnjaci bez invaliditeta. Imam genetsku bolest, spinalnu mišićnu atrofiju tipa 2, i koristim invalidska kolica za kretanje. Smatram se na neki način aktivistom za prava osoba s invaliditetom, ponajviše zahvaljujući svojoj karijeri u medijima - počeo sam pisati za In Portal u drugoj polovici 2016. Budući da sam imao iskustvo u jezicima i IT-u, nije trebalo dugo - samo oko 6 mjeseci - da počnem pomagati i u uređivanju. Navodno sam bio dobar u svom poslu pa mi je ponuđeno mjesto glavnog urednika što sam rado prihvatio i to je moja dužnost na In Portalu od siječnja 2021. Trenutno studiram Astronomiju i planetarnu znanost na engleskom Open Universityju, a također posjedujem obrt putem kojeg nudim svoje vještine pisanja raznim međunarodnim klijentima. Sretno sam zaručen.

Imam invaliditet od rođenja i bio sam siguran da znam sve o problemima ljudi koji žive s izazovima tjelesnog invaliditeta s kojima živim i ja. No, radeći na In Portalu, shvatio sam da ne samo da ne znam mnogo - ili ništa - o problemima koje doživljavaju osobe s drugim oblicima invaliditeta, poput osoba s autizmom ili osoba s oštećenjem vida, shvatio sam da ne znam sve niti o svom invaliditetu.

Novinarski posao mi je otvorio oči. Upoznao sam mnogo ljudi koje inače nikad ne bih upoznao i tako na indirektan način osvijestio čitav niz problema za koje nisam ni znao da postoje, problema s kojima ljudi svakodnevno žive. Mislim i nadam se da sam zbog toga naučio biti bolji čovjek negoli sam bio prije.

Nalazim motiv u svemu. Volim učiti i postavljati si teško dostižne ciljeve, jer mislim da samo tako možemo unaprijediti sebe, a ako unaprijedimo sebe, onda možemo unaprijediti i svoju okolinu i svijet, biti bolji ljudi sebi i svojim bližnjima.

Možda će zvučati bahato, ali jedini uzor mi je bolja verzija mene. Ne zato što mislim da sam ja naročito uzoran ili dobar, nego zato što želim postati bolji. Puno je ljudi kojima se istinski divim, neki su mi bliski, neki i nisu, ali mislim da se od svakoga može ponešto naučiti.

Što se tiče diskriminacije, nisam od ljudi koji pamte loše pa ako je i bilo loših stvari, a sigurno ih se našlo, ja tome nikad nisam pridavao važnost. Svi smo ponekad zbog nečega negativno diskriminirani pa tako i osobe s invaliditetom. S druge strane, primjera pozitivne diskriminacije ima puno više - meni je stalno potrebna pomoć pa uvijek imam nekog uz sebe i u principu gotovo nikad nisam u situaciji da moram tražiti pomoć sa strane, ali kad god je iz bilo kojeg razloga trebalo priskočiti, uvijek se našao netko. A ljudi se često ponude i kad ne treba, što je uvijek lijepo.

Tu mislim da je važno napomenuti da je i pozitivna diskriminacija ipak diskriminacija i da može biti štetna i za pojedinca i za društvo.

Objektivno, problema je puno, od onih koji muče sve osobe s invaliditetom, do onih specifičnijih, poput respiratornih problema, ali sve su to stvari s kojima živim cijeli život i ništa od toga me ne smeta ni ne obilježava u životu više nego, primjerice, činjenica da sam dešnjak.

Treba nas prestati gledati kao problem i dati nam šansu da postanemo partneri u rješavanju stvarnog problema. Kako sam rekao, što se mene tiče, ne mislim nužno da sam igdje posebno oštećen, puno stvari na koje nominalno imam pravo niti ne koristim, jer mislim da mi ne trebaju. I općenito, ne vidim problem u pravima, imamo ih možda i previše. Bar na papiru. Problem nastaje kada ljudi pokušaju realizirati neko pravo, nešto što im uistinu treba, i onda ih sustav u tome spriječi. Ili, još gore, kazni ih jer su ostvarili zakonom zajamčeno pravo.

Tu dolazimo do problema sustavne diskriminacije, koje ima i previše.

Uvijek sam mislio da možeš ostvariti sve, ako to stvarno želiš. Ali onda sam shvatio da baš i nije tako. Nismo svi jednako uporni, odlučni, snažni, niti svi imamo jednaku podršku okoline i bližnjih. Nažalost, ljudi uistinu odustanu nakon što ih sustav ošamari svaki put kad pokušaju ostvariti neko pravo. A nekad je dovoljan samo jedan loš dan jednog činovnika u nekom uredu. Po mom iskustvu, uz financijsku sigurnost, koja je u našem slučaju splet mnogih čimbenika i prava, koja nisu uvijek jasno definirana i lako ostvariva, najveći problem je upravo mobilnost i slaba prilagođenost institucija.

Možda bi najtočnije bilo reći da osobe s invaliditetom muče isti problemi koji muče i osobe bez invaliditeta, ali nas ti problemi gotovo uvijek muče bar malo više. Ako ti je teško ići u školu, to će ti biti još teže ako imaš invaliditet. Bit će ti teže upisati se na fakultet ili naći posao, ostvariti neko pravo ili zaraditi za dostojan život. Tu bih posebno istaknuo probleme u obrazovanju i s tim povezanu slabu zapošljivost osoba s invaliditetom.

Osim tih problema s kojima se većina ljudi može bar djelomično poistovjetiti, naravno da postoje i vrlo specifični izazovi. Možda je najveći problem mobilnost, što uključuje fizičku pristupačnost objekata, prijevoza, usluga i bilo čega drugog što ostali uzimaju zdravo za gotovo.

Ponekad je to lako zaboraviti kada živiš u gradu poput Zagreba, ali velik broj osoba s invaliditetom živi u manjim gradovima ili u ruralnim područjima. Neki uistinu ne mogu niti izaći iz kuće pa je u takvim okolnostima priča o životu u zajednici, obrazovanju ili zaposlenju gotovo bespredmetna.

Drugi veliki problem je nepostojanje sustava koji bi spriječio nepotrebnu institucionalizaciju. Da bi osoba s invaliditetom mogla biti samostalan građanin koji doprinosi svojoj društvenoj zajednici, nužna joj je sustavna podrška. Kako sada stvari stoje, osobe s invaliditetom su osuđene na pomoć obitelji, a kada izgube taj oslonac, često završavaju u neprimjerenim institucijama.

Treći problem je nesigurnost i netransparentnost prava. Pravila, propisi i zakoni se prečesto mijenjaju, a osobe s invaliditetom u te promjene nisu dovoljno uključene, niti uvijek na jednostavan i jasan način mogu doći do informacija koje su im nerijetko i životno važne.

Mediji malo pozornosti posvećuju osobama s invaliditetom, no s druge strane djelomično su i same osobe s invaliditetom odgovorne za situaciju manje zastupljenosti. Čini mi se da su osobe s invaliditetom u odnosu na ostale društvene skupine manje voljni govoriti o sebi, mnogo su zatvoreniji, a kada im se ponudi priliku često odbijaju mogućnost sudjelovanja. Jedan od razloga mogu biti naučena bespomoćnost i sram.“

Slika 5.2. Damir Fatušić, urednik In portala

Izvor:https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/24039/damir-fatui-kako-je-to-biti-osoba-s-invaliditetom-u-u-gradu-zagrebu

Priča 4

Željko Pudić

„Treba naglasiti – obitelj je jako bitna!“

„Rođen sam 1962. godine, sad evo punih 60 godina, sad sam već pred mirovinom, tako da, dosta dugo sam već živ kao što kažu. Šalim se.

Završio sam srednju školu za veterinarskog tehničara i poslije toga sam bio nešto na fakultetu, ali sam nažalost prekinuo, trebao sam studirati veterinu i zaposlio sam se i evo, tako sam ostao na radnom mjestu do današnjeg dana. Puni radni staž odrađujem već 38 godina tako da vrlo brzo se nadam da ću otići u tu zasluženu mirovinu. Mogao sam otići u invalidsku, ali nisam, još uvijek radim aktivno u „normalnom“ i idem u normalnu, starosnu mirovinu. Što se tiče invaliditeta, Multipla skleroza (MS) nije nasljedna bolest, iako imamo nekih primjera u obitelji gdje imaju otac, sin, mama brat i slično, ali to su rijetkosti. Ona je autoimuna bolest. Ja imam genetski nasljedne mogućnosti, autoimunu bolest ima i moja majka (artritis), tako da genetske predispozicije sam imao, ali nitko se nije nadao niti imao prije MS u našoj obitelji. Normalno, nisam rođen s dijagnozom, dijagnozu sam dobio s 38 godina, znači u 2000. godini sam dobio dijagnozu. Ono što je najgore što kažu, u punoj snazi kad sam trebao doprinijeti najviše, kad sam trebao napraviti najviše posla i kad sam trebao nešto osigurati da se može više raditi, ti dobivaš dijagnozu i onda radiš po mogućnostima koje ti diktira bolest. Što se tiče prilagođavanja, prvo iz početka kada dobijete dijagnozu kao i svi oboljeli, ne samo od MS, ali MS je specifična, prvo ne znaš što je, pa onda ideš *Googlat*, tražiš svašta. Dobro, u ono vrijeme kad sam ja dobio MS, nije toliko ni bilo na *Googlu* tih primjera da možeš saznati, ali si išao po druga mišljenja, pa si išao u Zagreb, pa svuda okolo putuješ, tražiš da vidiš…kad saznaš što je onda ne vjeruješ, kažeš „ma nije mi ništa“, jer u početku sam bio sasvim „normalan“, bio sam kao i svi zdravi, nisam bio kao sada, u kolicima. Međutim, ono što je najbitnije u svemu, u svakoj bolesti, pogotovo u MS je što prije u glavi složiti sliku od toga da sad živite s tom bolešću. Znači, ne smijete pasti u *bad,* ne smijete se zatvorit, ne smijete, to ja stalno govorim svim našim novim članovima koji dođu u udrugu, koji su oboljeli i koji ne dođu nego me nazovu da me pitaju o MS, najbitnija je stvar nemojte sve samo čitati što je na *Googlu* i što je najcrnje. Po tome ne bi smjeli onda popit' ni jedan lijek jer svi lijekovi imaju kontraindikacije i to je povezano jedno s drugim, tako da, treba razmišljati pozitivno, treba ostati pozitivan i što prije se prilagoditi novonastaloj situaciji. Ja sam do 2000. godine još igrao aktivno mali nogomet i još uvijek sam konobario u jednom restoranu uz svoj posao. Ostao sam dobar prijatelj sa svima

koji igraju nogomet i dalje, ali nisam igrao nogomet, čak sam pokušao i dalje konobariti, išlo je jedno vrijeme, možda godinu/dvije, ali ne tim tempom kakav je trebao biti. Tako da sam i to prestao i onda sam se okrenuo nekim drugim stvarima. Odmah smo osnovali Udrugu na području grada Slavonskog Broda i sad slavimo 26. rujna, punih 20 godina osnutka Udruge. Koliko je to utjecalo na život i obitelj. Pa vidite, novost je svima nama, ne samo meni već normalno i obitelji, kako živjet s tim. Iz početka nije bilo strašno, nije bilo puno tih simptoma i tih stvari koje se događaju s bolešću. Međutim, kasnije kako je sve to napredovalo sve je bilo teže i oni su se svi morali prilagoditi. U svakom slučaju, treba naglasiti – obitelj je jako bitna! Okruženje u kojem živiš, da te razumiju, da imaju puno razumijevanja. Kad to imaš, onda je u svakom slučaju puno lakše prebroditi ono što imaš i prepreke koje ti se događaju. To su sve sitnice koje se ne vide, koje možda ne znate, ali recimo ja…imaš potporu i kod tuširanja, oblačenja i kod jela, ne mogu sam nešto izrezati. Puno tih stvari koje ti netko mora pomoć, a tu ti je obitelj ostaje broj jedan. Da ne govorim o onim stvarima kod onih ljudi koji imaju i boli…obilaženje liječnika i puno drugih stvari, ali definitivno, kada imaš podršku od obitelji onda si, kao što bih ja rekao, na konju. Što se tiče diskriminacije, osobno se nisam susreo, ali sam vidio primjere diskriminacije prema drugima koji su malo tihi i povučeniji. Kad dođem negdje gdje je takva nekakva nepravda, moja je reakcija tad da odmah kažem nešto, odmah odgovorim i onda oni to drugačije gledaju. Kad se odmah da do znanja da to nije potrebno, da nema potrebe za diskriminacijom. Tu bih spomenuo i sažalijevanja, puno više se susrećem s takvim stvarima, modelima milosrđa, ono kada te netko žali. To su stvari s kojima se više susrećem nego sa čistom diskriminacijom. Što se tiče posla, pronašao sam se u radu u udruzi. To ispočetka nije odnosilo puno vremena, međutim kako je udruga rasla, kako smo mi narasli u pravu malu firmu, to sve više oduzima vremena, više traži da budeš prisutan i malo mi postaje opterećenje, pošto ja fizički ne mogu baš stići, ali još uvijek radim. U udruzi imamo nekih 90-ak članova i 47 zaposlenih trenutno. Radio92fm je također u sklopu udruge, isto je sastavni dio, svi zaposlenici na radiju su zaposlenici iz udruge. Radio je ispostava naše udruge i tu odrađujemo neke druge stvari koje su jako dobre za predstavljanje osoba s invaliditetom. Što se tiče mišljenja o invaliditetu i što bi se trebalo promijeniti – mi imamo što je najžalosnije, nekakve stvari koje smo već i potpisali, ali se to ne pridržava. To je ona i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i tako dalje, međutim zakonska, odnosno pravna država kakva smo, morali bi malo više poštivati, morali bi više djelovat…Žalosno je kad vi morate djelovati na svijest građana da znaju što je i kako je, da prepoznaju nešto. Primjerice, radno mjesto nije prilagođeno potrebama – kancelarija je na katu, nema lifta. U ovom današnjem življenju, nažalost, vidimo da su ljudi više ogorčeni i shvatili su ovu demokraciju više kao anarhiju po

meni, ne govorim za sve, o onim ekstremima. Svatko uvijek nešto pita, nešto mu nije jasno, onda sve zna i ne radi ništa što bi trebao. Žalosno je da ti moraš objašnjavat koje su tvoje mogućnosti. Mnogo spomenutih sažalijevanja se događa u životu, tih nepravdi, ne prepoznavanja osoba s invaliditetom. Primjerice, u nijednom kafiću osobe s invaliditetom ne mogu otići na toalet. A to je samo sitnica koja se treba prilagoditi i ništa više. Poruku kojom se vodim nemam neku određenu, ali opet svima govorim, što se treba gledat' pozitivno, treba biti uvijek pozitivan i samo gledati s pozitivnije strane, ne sa crne strane, bez crnih misli. Ne misliti samo o onome što bi se moglo dogoditi, što će biti. Također, naši, pod to mislim država, moraju razumjeti da je život osobe s invaliditetom puno skuplji i teži nego zdravoj osobi. Tako da bi se tu trebala napraviti neka regulativa. Mi na primjer trošimo više toga nego što druga osoba mora potrošiti, tu ne govorim samo o lijekovima, kupovini vitamina i drugih stvari i pomagala raznih nego i o tome što ne možemo raditi. Ja na primjer ne mogu kositi, pa moram platiti nekome, ne možeš neke stvari, sve moraš platiti. To su sve skupoće života na neke druge stvari koje osoba s invaliditetom mora rješavat i mora joj se pomoć. Tu je u pitanju država. Zato kažem, krenula je država polako, sporim koracima, ali se nadam da će sve biti *ok*. Iduće godine se uvodi novitet u zakonsku regulativu o Zakonu o osobnoj asistenciji. Nadam se da će osobe s invaliditetom imati kvalitetniji i dostojanstveni život.“

Slika 5.3 Željko Pudić

Izvor: *Facebook* profil Željka Pudića

5.1. Iskustva rada u medijima

O općenitom iskustvu s medijima te iskustvu rada u medijima malo više su podijelili Damir Fatušić i Željko Pudić.

Damir Fatušić

Kao što je prije spomenuto: „Mediji malo pozornosti posvećuju osobama s invaliditetom, no s druge strane djelomično su i same osobe s invaliditetom odgovorne za situaciju manje zastupljenosti. Čini mi se da su osobe s invaliditetom u odnosu na ostale društvene skupine manje voljni govoriti o sebi, mnogo su zatvoreniji, a kada im se ponudi priliku često odbijaju mogućnost sudjelovanja. Jedan od razloga mogu biti naučena bespomoćnost i sram.“

„Što se tiče In Portala, prije svega treba reći da smo izuzetno mala redakcija sa samo dvoje zaposlenih novinara, dvije vanjske suradnice i sa mnom kao urednikom. To ima svoje prednosti, prvenstveno u smislu gotovo obiteljske atmosfere i određenih aspekata organizacije rada, jer mislim da je lakše komunicirati s troje, nego sa 50 ili 100 ljudi. Međutim, ponekad je to i loša stvar jer jednostavno ne stignemo na adekvatan način obraditi sve teme i priče koje bismo željeli i koje to zaslužuju, teme i priče koje ne možete pročitati nigdje drugdje.

No ono što mislim da naš rad čini najviše drugačijim je isto ono što nas čini drugačijim medijem - naša specijaliziranost. Konkretnije, izvor naših tema čini puno manji bazen negoli je to slučaj sa, rekao bih, velikom većinom drugih medija. To može biti dobro jer nema puno lutanja s temama, kao ni s interesnom skupinom kojoj se obraćamo i koja nas prati, no iz novinarske i uredničke perspektive to je najčešće otegotna okolnost. Ne samo zato što se manji bazeni lakše i brže isuše pa je potrebno uložiti puno veći napor da bi se došlo do dobre ili čak ikakve priče, nego i zato što su ljudi čije priče želimo ispričati, kao što sam rekao, često vrlo samozatajni i pasivni.

Osim dva paradoksalno oprečna problema koja sam već spomenuo - potkapacitiranosti kad se otvori mogućnost za više dobrih priča i povremene nemogućnosti pronalaska novih tema - velik problem nam predstavlja to što smo ipak mali medij koji je uglavnom zanimljiv specifičnom dijelu populacije. To u praksi znači da će nas neki gotovo iskorištavati kao svoj jedini medijski outlet, dok će nas mnogi potpuno ignorirati jer im jednostavno ne nosimo dovoljnu vidljivost. Toliko truda je svatko od nas u redakciji uložio na mnoge bezuspješne pokušaje komunikacije s pojedincima - od kojih se neki u drugim medijima predstavljaju kao

pristupačni - da bi i to na neki način mogao biti snažan pokazatelj nezainteresiranosti društva za osobe s invaliditetom.

Obzirom da većina ljudi u redakciji ima neki oblik invaliditeta, pristupačnost je također jedan ozbiljan izazov. Kako popratiti neku priču, ako novinarka u invalidskim kolicima zbog stepenica ne može doći na mjesto događaja?

Svim problemima unatoč, postavili smo si visoke standarde koji, u današnjem medijskom prostoru, našu konkurenciju čine nelojalnom, ne zato što oni žele biti nelojalni, nego zato što si mi ne želimo dopustiti stvari koje si većina drugih medija dopušta.

Cilj opravdava sredstvo, a cilj su populizam i senzacionalizam koji povećavaju čitanost. Umjesto društvene odgovornosti. A nama je, s druge strane, takva odgovornost jedini cilj i, rekao bih, glavni motiv.“

Stranici In Portal možete pristupiti: https://www.in-portal.hr/

Željko Pudić

„Mi na našem Radiju dobro pazimo na terminologiju, jer mi smo radio koji je osnovala Udruga osoba s invaliditetom. Što se tiče gostovanja, kao što sam rekao nisam se susreo s diskriminacijom, imao sam nekih situacija, ali uvijek kažem i pokušam ispraviti sugovornika na lijep način, da se barem primjenjuje pravilna terminologija. Od osoba s invaliditetom, djecama s teškoćama u razvoju i te barem osnovne stvari. Jako puno u novinarstvu imate osoba koji nisu školovani novinari, koji nisu prilagođeni tome. Imate i starijih novinara koji ne znaju, ali mi pokušavamo ići s tom medijskom pismenošću, da ih barem osnovne stvari naučimo kako bi trebali. I još što se tiče same diskriminacije, postojalo je i to kod nas (u Slavonskom Brodu), gostovao sam na Slavonskobrodskoj televiziji, ali nisam mogao doći do njih. Stvar je u tome što je to na 4. katu u jednoj zgradi. Onda su oni ugradili lift, ali dok izađete imate opet nekih 10 stepenica, tako da opet ne možeš doći do njih. Pa su onda oni počeli dolazit kod nas u Udrugu, tako da su se i oni malo osvijestili. A sam naš Radio92fm – mi imamo puno emisija o osobama s invaliditetom, svih ugroženih skupina, ne samo osoba s invaliditetom. Sve ugrožene skupine koje su na margini, koje ne mogu dobiti prostor u medijima koji su privatni i koji se plaćaju, kod nas je to sve besplatno i možete se uvijek javiti i uvijek ćete biti dobro primljeni i dobrodošli na Radio92fm. Nemojte zaboraviti da mi jesmo itekako lokalni radio, radio zajednica, koji se sluša zemaljskim putem samo na području grada Slavonskog Broda, ali i putem *streama* nas sluša jako puno ljudi, ne samo u Hrvatskoj, nego i po čitavom svijetu, na 11 tisuća lokacija.“

Stranici Radio92fm možete pristupiti: http://radio92.eu/

6. Zaključak

Prava osoba s invaliditetom važan su čimbenik društvenog pitanja, odnosno da se poštuju i razumiju druge osobe, da se prihvate različitosti, maksimalno smanji diskriminacija te naposljetku, da se takva praksa prenese i u medijima za bolju informiranost javnosti, ponajviše što se tiče ispravne upotrebe terminologije. Vidljivo je da su se tijekom povijesti sve navedene stavke puno puta mijenjale i iako sada postoji više prava osoba s invaliditetom, potpisana Konvencija, doneseni razni zakoni, još uvijek je prisutna loša prakse. Spomenuta Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, potpisana je 2006. godine i može se shvatiti najvećom prekretnicom u shvaćanju važnosti ove teme.

Jedan od najvećih problema s kojima se osobe s invaliditetom danas susreću je nezaposlenost. Većina osoba s invaliditetom, koje nisu rođene kao osobe s invaliditetom, poslane su u raniju invalidsku mirovinu, skoro uvijek prisilno. Time gube mogućnost ponovnog zapošljavanja i shvaćene su, odnosno prikazane kao nemoćne, a mnogo njih bi još uvijek moglo raditi. Također se tu može spomenuti i primjer diskriminacije prema osobama s invaliditetom u smislu da ih se od početka gleda drugačije i tretira drugačije. Ovdje se odmah može spomenuti i model milosrđa te ostali prikazani modeli u radu. Prema statistici zaposlenosti u RH, može se vidjeti koliko je osoba zaposleno, ponajviše osoba s invaliditetom.

Dolazi do pitanja tko su zapravo osobe s invaliditetom i kako su one prikazane kroz medij? Za prikaz, odnosno izvještavanje osoba s invaliditetom te djece s teškoćama, vrlo je važna ispravna upotreba terminologije, ponajviše se to odnosi na medije. Mediji su ti koji imaju najveći doseg u javnosti te kreiraju javno mnijenje i kao takvi uvelike utječu na društvo, odnosno svjetonazor društva i kreiranja njihovog mišljenja o pojedinoj temi. Kroz anketu je također vidljivo da osobe s invaliditetom smatraju da su mediji ti koji bi najviše trebali ukazati na ovu temu te tako i obrazovati javnost. Prema tome i vidimo primjere dobre i loše prakse u medijima. In Portal i Radio92fm su specijalizirani mediji za temu osoba s invaliditetom i marginaliziranih skupina te su oni shvaćeni kao jedni od primjera dobre prakse. Dok s druge strane, postoje određeni primjeri loše prakse, odnosno pogrešne upotrebe termina, diskriminacije i slično, što je u ovom radu bilo prikazano kroz HRT emisiju, Dobro jutro Hrvatska te kroz tekstove Jutarnjeg lista.

Kroz te analizirane tekstove te ponajviše kroz analizu anketnog upitnika zaključene su osnovne hipoteze. Prva je bila dokazati da iako smo u 21.stoljeću i dalje u nekim slučajevima prevladava diskriminacija po pitanju različitosti i ova hipoteza se može zaključiti kao točna. U medijima se može pronaći jako puno primjera dobre i loše prakse, ali dokazana je hipoteza

da ljudi više primijete lošu praksu što se može vidjeti kroz odgovore ispitanika. Preteži i činjenica da ispitanici smatraju da se mediji te općenito stanovništvo većinom ne služi ispravnom terminologijom te da zapravo mnogo njih niti ne zna koja je ispravna terminologija. Kao što je već nekoliko puta navedeni, In Portal je jedan od najpoznatijih primjera dobre prakse vezane uz osobe s invaliditetom u medijima. Potvrđena je hipoteza da se osobe s invaliditetom teže zapošljavaju, međutim hipoteza da većina osoba s invaliditetom zna svoja prava vezana za medije je opovrgnuta, što je vidljivo u odgovorima ispitanika gdje u postotcima prednjače oni koji ne znaju svoja prava u potpunosti.

Rad na kraju donosi osobne priče osoba s invaliditetom. Ovo je napravljeno u svrhu da se iz prve ruke ukaže na važnost ove teme, odnosno da se društvo više osvijesti te da se smanji diskriminacija i krene koristiti ispravna terminologija. U osobnoj priči sudjelovali su i Damir Fatušić i Željko Pudić koji su također ispričali i svoja iskustva rada u medijima.

Tema osoba s invaliditetom, a ponajviše njihova prava, trebala bi biti više prisutna u medijima jer oni imaju najveći doseg javnosti i kreiraju javno mnijenje. Međutim, svaka osoba bi trebala krenuti prvotno od sebe i pokušati biti oni koji će napraviti neku pozitivnu promjenu u društvu. Vidljivo je da je previše prisutna diskriminacija, ne samo prema osobama s invaliditetom nego općenito u svakidašnjem životu što bi trebao biti određeni alarm da bi se to trebalo promijeniti prije nego li nastane još veći kaos. Donesena prava i zakoni bi se trebali poštivati, a ne kako je praska većinom zaobilaziti ih. Na posljetku, znanje je vrlo važno za bilo koji aspekt života, a ponajviše za mogućnost komunikacije te bi se javnost trebala više osvijestiti o svim navedenim činjenicama i pokušati biti oni koji će donijeti te promjene.

Sveučilište
Sjever

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, **Antonela Kljuković** pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada pod naslovom **Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:

Antonela Kljuković
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnost i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, **Antonela Kljuković** neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom završnog rada pod naslovom **Percepcija medija i okoline osoba s invaliditetom** čija sam autorica.

Studentica:

Antonela Kljuković
(vlastoručni potpis)

7. Literatura

Knjige, publikacije, radovi i stručni članci:

1. Jadran, P. (2010.): Mogući utjecaj medija u kriznim situacijama na javno mijenje oblikovanjem sadržaja, Publikacija, dostupno na: https://www.bib.irb.hr/950812 (06.08.2022.)
2. Kovačević, K. (2020.): Percepcija okoline prema osobama s invaliditetom, Završni rad, dostupno na: https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A2797//PDF/view (30.07.2022.)
3. Leutar, Z., Raič, N. (2008): The influence of some socio-demographic characteristics of young people on their attitudes towards people with physical disabilities, Stručni članak, dostupno na: https://www.jstor.org/stable/43293290 (06.08.2022.)
4. Makovica, L. (2020): Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom i formiranje stereotipa o njima u medijima, Diplomski rad, dostupno na: https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin%3A3564/datastream/PDF/view (30.07.2022.)
5. Priručnik Kako izvještavati o djeci i mladima, dostupno na: https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2017/10/radna-biljeznica_-Kako-izvje%C5%A1tavati-o-djeci-i-mladima.pdf (07.08.2022.)
6. Publikacija Nacionalne uprava za osobe s invaliditetom: Appropriate Terms to Use, dostupno na: https://www.nda.ie/Publications/Attitudes/Appropriate-Terms-to-Use-about-Disability/ (23.07.2022.)
7. UNICEF konvencija o pravima djeteta, dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (07.08.2022.)
8. Vrbaslija, D., Karaman, P., Dabo, K. (2021.): Teološki, sociološki i medijski kontekst osoba s invaliditetom, dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/400083 (31.07.2022.)
9. Vuk, L. (2020).: Prikaz djece s teškoćama i osoba s invaliditetom u medijima, Završni rad, dostupno na:https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%/datastream/PDF/view (16.07.2022.)
10. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, dostupno na: https://www.zakon.hr/z/493/Zakon-o-profesionalnoj-rehabilitaciji-i-zapo%C5%A1ljavanju-osoba-s-invaliditetom 0 (06.08.2022.)

Web stranice i baze podataka:

11. Web stranica Američko psihološko udruženje: Choosing Words for Talking About Disability, dostupno na: https://www.apa.org/pi/disability/resources/choosing-words#:~:text=In%20everyday%20life%2C%20some%20people%20use%20the%20term,on%20people%20by%20some%20constraint%20in%20the%20environment (16.07.2022.)
12. Web stranica Glas Slavonije: Osobe s invaliditetom obratile su se uredu gotovo 1300 puta, dostupno na: https://www.glas-slavonije.hr/415790/3/Osobe-s-invaliditetom-obratile-su-se-uredu-gotovo-1300-puta (23.07.2022.)
13. Web stranica Global analitika, Kolašinac, H.: Osobe s invaliditetom kroz medijsku prizmu, dostupno na: http://globalanalitika.com/osobe-s-invaliditetom-kroz-medijsku-prizmu/?preview=true&_thumbnail_id=5832 (09.07.2022.)
14. Web stranica Hrvatskog terminološkog portala: Što je terminologija?, dostupno na: http://nazivlje.hr/clanak/sto-je-terminologija/9/ (10.07.2022.)
15. Web stranica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje: Statistika zapošljavanja osoba s invaliditetom, dostupno na: https://www.hzz.hr/statistika/statistika-zaposljavanja-osobe-s-invaliditetom.php (10.07.2022.)
16. Web stranica In portal: Hoće li zbog lova na vještice invaliditet postati još veći taboo, dostupno na: https://www.in-portal.hr/pretraga/21867/komentar-hoce-li-zbog-lova-na-vjestice-invaliditet-postati-jos-veci-tabu-nego-je-bio-dosad (24.07.2022.)
17. Web stranica In portal: Inspiracijska pornografija kao moderni cirkus nakaza, dostupno na: https://www.in-portal.hr/pretraga/19456/komentar-inspiracijska-pornografija-kao-moderni-cirkus-nakaza (24.07.2022.)
18. Web stranica In portal: Zašto stripovski likovi često imaju invaliditet, dostupno na: https://www.in-portal.hr/pretraga/20115/komentar-zasto-stripovski-likovi-cesto-imaju-invaliditet (24.07.2022.)
19. Web stranica Jutarnjeg lista: KAKO JE INVALID U KOLICIMA OPLJAČKAO BANKU, dostupno na: https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/kako-je-invalid-u-kolicima-opljackao-banku-navijac-dinama-i-zagovornik-lustracije-sluzbenicima-je-viknuo-imam-bombu-dajte-novac-30391 (17.07.2022.)
20. Web stranica Jutarnjeg lista: THE BIGGEST RETARD IN CROATIA, dostupno na: https://www.jutarnji.hr/naslovnica/the-biggest-retard-in-croatia-uskoro-krece-snimanje-novog-reality-showa-u-hrvatskoj-svi-ocekuju-da-ce-srusiti-sve-rekorde-gledanosti-5310131 (17.07.2022.)

21. Web stranica Pravobranitelj za osobe s invaliditetom: Pojmovnik, dostupno na: https://posi.hr/pojmovnik/ (17.07.2022.)
22. Web stranica Pravobranitelj za osobe s invaliditetom: Primjeri iz prakse, dostupno na: https://posi.hr/primjeri-iz-prakse/ (16.07.2022.)
23. Web stranica Radio 92: O nama, dostupno na: http://radio92.eu/about/ (30.07.2022.)
24. Web stranica Tportal.hr: U medijima i dalje termini kojima se osobe s invaliditetom dodatno stigmatizira, dostupno na: https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/u-medijima-i-dalje-termini-kojima-se-osobe-s-invaliditetom-dodatno-stigmatizira-20181207 (23.07.2022.)
25. Web stranica 24 sata: NEUGODNA TIŠINA NAKON FORDOVOG PITANJA KOJI JE TO HENDIKEP, dostupno na: https://www.24sata.hr/show/neugodna-tisina-u-dobro-jutro-hrvatska-nakon-fodorovog-pitanja-koji-je-to-hendikep-850617 (07.07.2022.)

8. Popis slika i tablica

Slika 2.3.1.1. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama 7
Slika 2.3.1.2. Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol 7
Slika 3.2.1.1. In portal, primjer dobre prakse 1 15
Slika 3.2.1.2. In Portal, primjer dobre prakse 2 16
Slika 3.2.2.1. Dobro jutro Hrvatska, loša praksa 18
Slika 3.2.2.2. Jutarnji list, primjer loše prakse 19
Slika 3.2.2.3. Jutarnji list, 2.primjer loše prakse 21
Slika 3.2.2.4. Jutarnji list, 3.primjer loše prakse 22
Slika 3.3.1. Primjer RTL-ove dobne oznake za osobe mlađe od 12 godina 23
Slika 4.1. Spolna struktura ispitanika 28
Slika 4.2 Postotak ispitanika rođenih s invaliditetom 29
Slika 4.3 Informiranost o terminologiji i temi 30
Slika 4.4. Prisutnost teme osoba s invaliditetom u medijima 31
Slika 4.5 Informiranost ispitanika o svojim pravima 31
Slika 5.1. Moneta Barukčić, pobjeda na reviji 2017. godine 34
Slika 5.2. Damir Fatušić, urednik In portala 38
Slika 5.3 Željko Pudić 41